

Edvard Beneš

Edvard Beneš
17. 2. 1937

Edvard Beneš
22. 8. 1936

Edvard Beneš

Edvard Beneš

Edvard Beneš

Edvard Beneš

Edvard Beneš
11. 2. 46.

NE, BENEŠ?

Zdeněk Dobrý

Zdeněk Dobrý

NE, BENEŠ?

Proč je stále kolem něj tolik sporů?

Nakladatelství ČAS

Přes třicet let zapomínáme, vedle velkých osobností, že máme znát souvislosti všech dramatických událostí, které na světová jeviště přináší čas. Proto se zdá, že nazývat ve smyslu omylů a chyb, politické kroky prezidenta Edvarda Beneše, jsou závěry málo domyšlené, nebo dokonce záměrně nespravedlivé. K tomu by neměl být žádný náš občan lhostejný. Je to jediný nárok, který si touto esejí kladu.

Pro mou vnučku, Karin Košíkovou.

Fotografie na obálce: Edvard Beneš při návratu z Anglie,
16.5.1945 (neznámý autor)

Tato publikace neprošla redakční ani korektorskou úpravou.

ISBN 978-80-7475-551-4 (ePUB)

ISBN 978-80-7475-552-1 (Mobi)

ISBN 978-80-7475-553-8 (pdf)

Copyright © Zdeněk Dobrý, 2026

© Nakladatelství ČAS, 2026

Když byl náš první zákon dne 28. října 1918, koncipovaný ve známé historické chvíli Dr. Aloisem Rašinem a též okamžitě schválen Národním výborem československým, deklaroval, že: **„Samostatný stát Československý vstoupil v život“!** O to se zasloužilo mnoho našich významných osob. V různých pracích historiků o těchto novodobých událostech a osobách převládají podle mého názoru někdy až nežádoucí historická schémata. Zvláště o někom, kdo si zasloužil za celoživotní práci naši úctu a vděk. Příkladem jsou různé názory na prezidenta Dr. Edvarda Beneše. Připomeňme si jeho život a dílo:

Kožlany.

Narodil se 28. května 1884 v Kožlanech, jako desáté dítě, poslední, manželům Matěji a Anně Benešovým. Byl pokřtěn Eduard a až v dospělosti se začal stručněji psát Edvard. Z jeho sourozenců dvě děti v raném věku zemřely. Dvě sestry a pět starších chlapců, jak to bývávalo, od mládí pomáhali rodičům. Stejně tak Eduard poznal poměry na venkově. Jak těžké bylo zajistit početné rodině živobytí, zvláště když chtěli dopřát dětem co nejlepšího vzdělání. Díky otci, který přišel do Kožlan ze Šlovic

a byl vlastně vzdálený příbuzný Anny (jejich dědové byli bratři), začal hospodařit na polích, které představovaly celkem 10 akrů (asi 4 ha), když se narodil Eduard. Později si otevřel krámk se smíšeným zbožím a koupil pozemek, na kterém vystavěl cihelnu. Tak se mu podařilo podporovat své chlapce, kromě Jana, který odjel do Ameriky, aby nemusel sloužit v rakouské armádě. Bedřich měl obchodní školu, Ladislav vychodil průmyslovou školu a Václav s Vojtou studovali na učitele. (1)

O Eduardovi bylo už na kožlanské škole rozhodnuto, že bude pokračovat dál. V Praze, kde měl oporu u starších bratrů. Václav i Vojta myslili, že bratr půjde na průmyslovku. Ta však byla přeplněna, a tak v jedenácti letech začal Eduard chodit na pražském předměstí, Vinohradech, do gymnázia. Bydlel asi tři roky u bratra Václava a konečně měl čas i na knihy, které rád četl, ale v Kožlanech pro práci nemohl. Stával se nezávislým a neměl mnoho času, aby se více sblížoval se spolužáky. Měl stále naspěch a před sebou nějaký cíl. Navíc neměl moc peněz. Až v patnácti letech dostal od otce 600 korun, když otec předal dům a pole Bedřichovi a ostatní děti podělil penězi. (2)

V té době si už Eduard postupně odůvodňoval svá jednání. Když došel k závěru, že kouření nebo pití alkoholu je pošetilost, svůj názor už nikdy nezměnil (přestože přiznával, že si sám první pokusy prožil). Jiný důvod, který jej dělil od kamarádů, byl postoj k erotice. Eduard byl vychován v Kožlanech ve víře, že pohlavní čistota je věc přirozená. I jeho otec byl přísný moralista, a takto dospěl i k vlastnímu přesvědčení, pokud jde o poměr muže k ženě, že je správná jediné monogamie. Jeho pozdější manželství bylo vzorným příkladem.

Na gymnáziu byl Eduard asi o rok starší než ostatní spolužáci a byl proto v každém směru mentálně vyspělejší. Často býval nejčastěji sám, což mu nijak nevadilo. Jednou z jeho oblíbených zábav bylo divadlo a v Kožlanech sám v něm s ochotníky krátce

účinkoval. Dokonce přemýšlel nad možností, z jeviště hlásat národní ideje, kdyby se stal hercem. Brzy to ovšem vystřídala tížádnost stát se váženým profesorem. Tížádností zrozené z jeho vášně: **vědět a znát!** (2)

Vývoj pramenící z jeho povahy byl dosti rychlý, někdy snad až překotný, ale vždycky byl logický. Naučil se přicházet některým věcem na kloub vlastní cestou. Již jako gymnazista se stále přel se studenty i profesory. Bohatí studenti mu byli v jeho očích nebezpečím. I o profesorech smýšlel tajně jako o nepřátelích, protože byli ve službách Rakouska. Později se svěřoval, jak to byl postoj směšný a neodůvodněný. Žádných stop to v něm ale nezanechalo, tehdy to byla fáze jeho vývoje, jak přiznával.

Zde je také možné hledat osobitou metodu – raději kritizoval, než souhlasil. Tímto criticismem, a tím, že byl často v opozici, se dobíral skutečností. Proséval názory, až zůstalo jen to, co bylo základní a důležité. Zkoumal, analyzoval, a nakonec už přicházel k vlastním názorům či závěrům. V mládí mu bylo jedno, kolikrát změnil názor, jen když tím dospěl ke konečnému rozhodnutí, se kterým byl spokojen a k němuž mohl zaujmout své pevné stanovisko.

Na přelomu století se dále vyhraňovaly Eduardovy vlastnosti i schopnosti, pro které zlobil některé profesory, ale také jiné zaujal a kteří jej povzbuzovali. Učili češtinu a literaturu, dějiny a filosofii a měli podíl na jeho výchově. Zejména tři profesori, se kterými se stýkal až do jejich smrti.

Nemohu vynechat známou epizodu, kdy Beneš hrál fotbal za SK Slavii, na levém křídle. Až si jednou při hře zlomil nohu a byl šest týdnů v nemocnici. Ale naštěstí ho zranění od povinnosti sloužit v rakouské armádě, zachránilo. Ve škole se dozvěděli o přestupku proti školnímu řádu, a Beneš byl potrestán tím, že ztratil nároky na určité výhody. A tu nejhorší, že od té doby musil platit školné po zbývající dobu na gymnáziu. Přesto dál po

půlroce hrál fotbal. Až do svého nástupu na univerzitu. Pozdější dramatické události mu vůbec nedopřály rozšiřovat jeho zájem o sporty, ale sportovního, čestného, a odvážného ducha mnohokrát prokázal.

Roku 1904 Eduard Beneš maturoval. Nikoliv se skvělým prospěchem, protože byl úspěšný především tam, kde mu toho bylo třeba. Tak se uzavřela jeho jedna životní etapa s jasnými povahovými rysy, které jej charakterizovaly po celý život. (2)

Když Beneš vstupoval na Karlovu univerzitu v Praze, měl za sebou jisté kvantum studia socialismu a Masarykova realismu. Postupně se učil chápat vše hlouběji. Realistická metoda práce u něj vedla k výraznému odporu, přehánět nacionalismus, až k „hejslovanění“, a stejnému odporu k dogmatismu, demagogii ale i povrchnosti ve všech otázkách politických, sociálních a též všech sklonů k romantismu.

Na počátku jeho přátelství s o 34 let starším T. G. Masarykem, bylo Benešovo přátelství s novinářem Krystinkem. Který poznal v jeho nadání a ideálech, touhu po vědění, ale špatné materiální podmínky. Nejdříve jej talentovaný Krystinek seznámil s paní Masarykovou, a pod dojmem, který na ní Beneš učinil, umožnila jeho seznámení osobní, s Masarykem. Ten pak, jako podobným studentům, našel pomoc, jemu charakteristickým způsobem, a zařídil, aby mohl občas překládat články do revue Naše Doba. Když shledal, že Eduard umí francouzsky, anglicky a německy. A dostával za ně zapláceno. Tehdy mu bylo 17 let.

V nitru se Eduard obával od prvního setkání s Masarykem, o vlastní intelektuální nezávislost, protože k němu hned pocítil přitažlivost. Takže používal svůj obvyklý postup, mírné opozice. Na univerzitě navštěvoval i přednášky prof. Krejčího, přítele Masarykova, ale i odpůrce v jistých otázkách. Mezi nimi si chtěl Beneš vytvářet vlastní názory. Přitom ale v obou viděl vzory pro svoji budoucí kariéru profesora. Taktéž se i po jejich vzoru

zúčastňoval jiného veřejného života. V něm poznával, že čeští politikové a státníci nejsou takoví, jak vzdělaní by měli být. Byli to většinou agitátoři, propagandisté a táboroví řečníci. Pustil se tedy svým příznačným způsobem do studia. Měl ale vždy naspěch. Byl rozhodnut udělat doktorát v době co nejkratší.

Po počátečním vyhledávání společenských styků šetrněji hospodařil se svým časem. Musí jen a jenom, studovat. Byl také přesvědčen, že se může naučit sám více z knih než z některých přednášek, když poznal, že se nedozví nic nového. A pokud ten profesor napsal knihu o svých teoriích, raději si ji přečetl. Dovedl si přečíst stránku a pak ji dokázal doslova opakovat! Byla-li tato kniha velice důležitá, pročítal ji s tužkou v ruce a poznamenával si důležitá místa. Když si ji přečetl, přeběhl stránky, a znovu si četl poznamenaná místa. Potom měl obsah knížky dostatečně v paměti. Dosti i přepínal své síly. Když měl pocit, že zůstává za svým cílem, tak přiznával, že před sebou někdy vedle knihy sledoval hodinky. Snad v tom bylo racionální chování více, než netrpělivost. Ale vzhledem k množství práce, postupně mu scházel čas na odpočinek. Tato metoda se vcelku osvědčovala, ačkoliv ho jeho nadšení někdy zavádělo do extrémů. Vědělo se vždy o Ed. Benešovi, že byl vytrvalý a velice pracovitý. Protože se řídil cílem, více a více poznávat. O sociologii, filozofii, právech, jazycích, hospodářství a historii. Vše, čeho je třeba k evoluci člověka, aby mohl zaujmout nejlepší stanovisko. (Později, při pobytu v exilu, již za II. sv. války, mnozí jeho političtí kolegové vytýkali Benešovi dlouhé rozbory situace. Ale byl to právě ten jeho styl, podepřený vědomostmi souvislostí a složitostí, které bohužel oni postrádali, aby realisticky uvažovali).

Tehdy si Beneš určil cíl, že dosáhne doktorátu na pražské univerzitě za 4 roky. Mnohé přednášky tedy vynechával, kromě Masarykových a raději se učil z knih, mnohdy přesněji a za kratší

čas. Ale ještě před ukončením prvního ročníku se rozhodl, že vedle pražského, získá i doktorát v Paříži. Počítal, že mu to pomůže později při ucházení se o místo profesora.

Jak to bylo asi nesnadné a náročné si lze jenom představovat z Benešových vzpomínek. Co všechno poznával a získal od Paříže, Londýna a Berlína. Jak intenzivní bylo jeho studium, když často pracoval přes 16 hodin. Neopomíjel při tom styky s různými spolky, studenty, profesory i novináři.

Tak se vracel po studiích jako Evropan, politicky a filozoficky vycovaný v Paříži i Londýně, aby si s tímto odstupem více uvědomoval naše poměry a postavení v Rakousko-Uhersku. Studium problémů sociálních a socialismu ho přesvědčilo, že se blíží doba, kdy se budou řešit naléhavě podstatné otázky společenské struktury.

Ale ještě před tím, než v srpnu 1905 Beneš odejel studovat do Paříže, musel řešit své finanční zabezpečení. V Praze si vyjednal u šéfredaktora Práva lidu, že bude posílat příspěvky do novin z Paříže, asi jednou týdně, za honorář 10 korun. Tak se mu novinářská činnost stala pramenem k živobytí. Později dokonce poskytoval články pro různé revue a začal se podepisovat jménem Edvard Beneš, které si už ponechal trvale. Jeho psaní bylo úspěšné, obsahovalo celkem zdravé názory a vzbuzovalo pozornost. Tyto názory se ve vytríbené formě objevily v knize, která byla i jeho doktorskou prací a vyšla v Paříži pod názvem: „Le Probleme autrichien et la question tcheque“, hájící nutnost federalizace Rakouska-Uherska.

Na podzim r. 1908 si Beneše pozval prof. Masaryk, protože mohl sledovat i jeho publicistickou činnost v cizině. Vybídl jej k přípravě habilitace z filozofie a sociologie, když mu přislíbil podporu, a dal mu návrhy na další práci. Zřejmě byl pro Beneše již autoritou z důvodů, které mu byly přitažlivé. Přesto, že bylo mnoho Masarykových kritiků a poznal nevybíravé útoky na jeho

osobu. Do jaké míry v té době znal Masarykovo působení v politice, nebo dokonce jeho přednášky za pobytu v Americe o sociálních problémech v českých zemích a argumentaci ve prospěch samostatnosti, musili bychom znát tehdejší jeho informace, ponejvíc z tisku. A Beneš mohl mít svůj přehled. Takto se postupně mezi nimi vytvořilo osudové pouto.

V té době, kdy se Beneš uvedl ve známost, se na něj obraceli předáci strany mladočeské i sociální demokracie, aby se stal jejich členem. To odmítal a až později vstoupil do Masarykovy realistické strany. I když nepřestával spolupracovat s Právem lidu až do začátku války. Než však Edvard Beneš na jaře 1908 dokončil disertační práci pro univerzitu v Dijonu, a poslal ji do Paříže k vytištění, aby ji obhájil na právnické dijonské fakultě, je nutné se o dva roky, vrátit zpět.

V Paříži se totiž seznámil s Annou Vlčkovou, která přijela se svými přítelkyněmi, z bohaté pražské rodiny Oličů, Aťou a její sestřenicí Šmolíkovou studovat bohemistiku u Ernesta Denise na Sorbonne University, Beneš byl rozhodnut, že si se žádnou ženou nebude komplikovat svou cestu k cíli, nějakým bližším osobním vztahem. Protože výchovou byl, vzhledem k svému chudému původu, odměřený k vyšším společenským vrstvám. Dívky se s ním poznaly až prostřednictvím jeho přítele novináře Švihovského. Časté společné schůzky a rozhovory prolomily Benešův ostych. Stal se jejich rádcem a pomocníkem. Dával jim opisovat své přednášky, radil jim, co mají číst, diskutoval s nimi o knihách. Zkrátka učil je a poučoval. Po roce, kdy Beneš měl odcestovat do Londýna, se během odloučení, ukázal vztah k Anně hlubším. Po krátkém odloučení se rozhodli, i v čase dalších studií v Berlíně, být spolu. Tento vztah, k jeho Haně, jak jí chtěl raději oslovovat, završili 6. listopadu 1909 svatbou v Praze. Byla nekonvenčnější, než jejich romantické zasnuby 16. května 1906 v Paříži. Po obřadu, v chrámu sv. Ludmily na

Vinohradech, už po sedmé hodině ráno ženich odjel tramvají, aby byl včas ve škole! Hana šla něco nakoupit k lepšímu obědu. Jejich manželství znamenalo jednotu a soulad v plném slova smyslu. Hana Benešová svého muže až bezpříkladně citlivě podporovala, pomáhala mu i chránila ho, po celý společný život. Benešův životopisec Kunte napsal, že kdyby volil jinak, nebyl by se v budoucnosti mohl státi zcela tím, čím se pro svůj národ stal; neboť jeho choť měla na jeho díle větší podíl, než se zdá a ví. (39)

Potom co se, jako JUDr. Beneš vrátil z Francie do Prahy, nebyl ale jeho doktorát práv uznán. Chtěl-li vyučovat v Čechách, musel dostudovat Karlovu univerzitu, kterou nedokončil. Když mohl konečně odevzdat na pražské filozofické fakultě disertační práci „Původ a vývoj moderního individualismu“ aby dosáhl druhého doktorátu, v červenci 1909, mohl se ucházet o místo profesora, aniž mu dijonský doktorát byl uznán! Po několika nezdařených pokusech se dostal do profesorského sboru, na Československé akademii v Praze, a od září začal učit. Studia v Dijonu, Londýně a Berlíně, mu znalostmi francouzštiny a jiných jazyků, velmi pomohla. Za války, a ještě více po ní, když býval jako politik v Ženevě volen do čestných funkcí nové organizace, nejvyššího soudu veřejného mínění, která se tam ustavila jako Společnost národů!

Velmi se Beneše hluboce dotkla ztráta jeho maminky, s kterou už se při návratu nestačil sejít. Zemřela náhle v roce 1908. Po ní jej brzy zasáhla i ztráta otce roku 1910. Ten se ještě dočkal jeho sňatku 6. 11. 1909 s Hanou. Nastal jim klidnější život. Úspěšní byli po stránce hmotné, při Benešových schopnostech a pomoci zámožné Haniny tetičky Evy Šulcové, která milovala svou schovanku. Přes krátkou názorovou roztržku, po zasnoubení s volnomyšlenkářem, Benešem. Ten, nejen, že uměl udržovat rodinné vztahy, ale měl po příkladu svých rodičů, podnikatelský

talent. Dokázal si postavit ve Vršovicích činžovní dům v roce 1910 a s pronájmy bytů měli zajištěný svůj životní standard.

Až roku 1913 byl Dr. Beneš přijat na univerzitu jako docent. Jistě i díky Masarykovi, ale i schopnostmi, mohl se tak mladý z této pozice těšit. Jeho přehled a znalosti světových i vnitřních problémů a články v novinách mu získávaly prestiž.

Ovšem, v té době už se často mluvilo o válce. Krajiní možnosti řešení stupňovaných politických sporů. Příčinou bylo nerovné politické uspořádání, v mnohonárodnostním Rakousku-Uhersku, které nebylo dlouhodobě napraveno. Stejně i neklidné poměry na Balkáně. Hrozily konfliktem, při kterém by se jednalo také o osudu Českých zemí. V tom se Beneš shodoval s Masarykem.

Když byl 28. června 1914 zavražděn arcivévoda Ferdinand d'Este s chotí, přijal Beneš zprávu s komentářem: **„ted' budeme musit opustit všechny plány, nikdo neví, co se bude dít“**. Mohl vystoupit se svým názorem v politickém shromáždění o kritické situaci a o možném dalším vývoji. Řekl, že doufá (a nepřestal v to věřit do doby, kdy dalo Rakousko Srbsku ultimátum a 28. července vyhlásilo válku), že se ještě najde východisko mírové, protože válka znamená zánik Rakousko-Uherska. Přestože se již dříve obával války, např. z napětí mezi Německem a Anglií, a nakonec se k ní nechalo vyprovokovat Rakousko, německým císařem Vilémem. A zastavit rostoucí panslavismus. Tehdy tak začala Velká válka, později nazývaná 1. světová, s oprávněným přívlastkem. Protože rychle zachvacovala jeden stát po druhém.

Už 25. července byl však vyhlášen výjimečný stav v Rakousku. Byla suspendována občanská práva a tím nastolen nejužší absolutismus, který na sebe vzal povahu vojenské diktatury. Zrušením všech zásadních osobních svobod, volnosti cestování, svobody shromažďování, s cenzurou tisku atd. Perzekuce se netýkala jen tisku, především začalo pronásledování známých osobností českého veřejného života. Doplatilo na to mnoho lidí

a vojáků svými životy, trestaných za protirakouské vystupování a zločiny. Dostali se před vojenské soudy od prvních dnů války.

„Od této události končí jedno historické období. Začíná vznikat kultura nového typu, s pozměněnými etickými hodnotami“ (pravda vyřčená prof. MUDr. Vlad. Vondráčkem, který ještě koncem 70. let 20. století konstatoval, že výsledků těchto změn se již nedočká).

Dvacáté století začínalo, snad jako historicky nejdramatičtější střet humanizmu a možností technického a vědeckého pokroku. Ten byl jedněmi lidmi otřesně zneužit, jako jinými vyneseno až do vesmíru. A politikou, skutečnou, upřímnou a spočívající na vědě, Masarykem prosazovanou, nastupující diktatury pohrdaly!

Po staletých, náboženských konfliktech i sociálních, převážily s touto válkou spory národnostní. Až se po první velké válce a s novými poměry objevili na mocenských pozicích představitelé té „kultury“ nového typu s deformovanými etickými hodnotami!

Náš národ měl od počátků nového století reprezentanty trvající na hodnotách pravdy a lidskosti. Mezi nimi se mnozí dostávali do popředí událostí a popředí politických jednání s Vídní. Realita vyžadovala podporu nových, rychle se měnících zájmů i situací. Události stejně formovaly činnost různých spolků, až po tajné a konspirativní proti Rakousku, protože neslo vinu na vtažení občanů války. Proti jejich přesvědčení. Jedna z nejlépe účinných organizací byla tzv. Maffie. Beneš již na podzim upevnil svůj důvěrný vztah k Masarykovi, který se mu nebál svěřit svůj úmysl odejet do ciziny, aby získal podporu pro Českou věc. Tehdy mu také mohl Beneš nabídnout i finanční pomoc. První byla krátká cesta TGM do Holandska aby po návratu z nejdůvěrnějších přátel společně zorganizovali u nás síť Maffie (podle názvu tajné, protirakouské organizace v Itálii z roku 1848). Beneš se stal jejím tajemníkem a hlavou revoluční činnosti po 17. prosinci 1914, když Masaryk odejel do Švýcarska. Tam za ním mohl ještě Beneš

dvakrát přijet. Aby ho mimo jiné, varoval před návratem, protože by mu doma hrozilo zatčení. Využil své profesorské pozice pod záminkou studijní cesty. Později, před zatčením musel Beneš sám volit emigraci. Řadou statečných lidí jim bylo od nás zprostředkováno množství cenných informací z významných zdrojů. Tato nebezpečná práce, díky důmyslu, byla do konce války fungující.

Benešovi se v té době ubytovali, na přání přítelkyně z dob studií, Anny Oličové, dcery šéfa pražské policie v jejich domě, což jim bylo užitečné později jako ochrana proti všem podezřením. Anna sama pomáhala opatřit Benešovi zvláštní pas, když musel nakvap uniknout před zatčením. Zřejmě i Olič nakonec věděl vše, co Beneš dělá. Stejně odvážnou věcí bylo, že Beneš často ve všech jeho šesti třídách na žádost studentů změnil národohospodářskou přednášku na referát, s využitím posledních zpráv, které byly jinak cenzurovány. Protože je mohl získávat ilegálně z ciziny. Spolupracoval také s redakcí deníku Čas.

První azyl.

Vše ukazuje na Benešovu odvahu a oběť pro národní věc už od počátku války a později, kdy došlo na citelný postih Maffie (zatčení a odsouzení k smrti dr. Scheinera, dr. Kramáře a dr. Rašína, naštěstí později omilostněnými po smrti Františka Josefa I.). Beneš učinil důležité kroky, aby snížil rizika odhalení. Na to 1. září 1915 riskantně přešel s falešným pasem i důležitými, velezrádnými materiály, u Chebu hranice. Dál se dostal do Švýcarska, kde se již 3. září v Ženevě sešel s T. G. Masarykem. Nastává jejich těsná spolupráce. Nebylo mnoho těchto lidí v zahraničí, ale od nich se začíná systematicky organizovat odboj. Jak prohlásil T. G. Masaryk: „základním principem československé revoluční akce zahraniční musí kořeniti v domácí půdě a musí býti naprostá shoda a jednota.“ **Tímto krokem se**

stává z E. Beneše, přední, veřejně činná politická osoba. Jsou to počátky dělení odboje proti Rakousku, na domácí a zahraniční. Aby s dalšími vlastenci, znalými ciziny získával zkušenosti a kontakty. Byl učiněn první krok – ustavení Českého komitétu zahraničního. Masaryk s Benešem v Paříži sestavují jeho programové prohlášení a to 14. 12. 1915 v pařížském tisku. V prosinci se také připojí i Milan Rastislav Štefánik, kterého Beneš znal od dob studií v Paříži. Přes rozdílné vlastnosti těchto tří výrazných a schopných osobností, bylo opět štěstím, že tvořili v cizině dokonalou a jednotnou národní reprezentaci.

Přes první potíže, kdy je Beneš dokonce považován ve Francii za rakouského špiona. Byl zcela neznámý a mladý pro partnerství v politických jednáních za ještě neexistující stát! Měl by přesto přesvědčovat zkušené politické představitele velkých válčících a uznávaných států. Až prostřednictvím Štefánika a jeho zásluh i společenského postavení, se dařilo přijetí Masaryka u předsedy vlády Brianda. Tímto působením a postupným uznáním, se začíná náš odboj po boku Dohody. Ve stati, zveřejněné 4. února 1916, náš odboj vyjádřil cíle probíhající války přesněji, než zatím učinila sama Dohoda! Nastal důležitý obrat a E. Beneš měl k práci pro tuto ideu otevřeny ministerské kabinety. Naše národní cíle se zvolna včleňují do otázek mezinárodních. Zatím, co v Praze pomalu vzniká jakási nadstranická unie Národní výbor, většinu politických a praktických věcí převzal v Paříži Beneš. Který nejen obratně řídí zpravodajskou síť, ale vede i propagandu na získání podpory u dohodových vlád. Ze stálého sídla v rue Bonaparte číslo 18 (od té doby svobodné, československé území). Dojde ke změně, zatím výrazně krajanského názvu, na Národní radu československou. Kterou představují symbolicky i fakticky Masaryk, Beneš a Štefánik, což byla pevná trojka a neměnná reprezentace v zahraničí, a nejvyšší autorita. Válka s Vídní se vede již otevřeně. Dávno před uznáním Československé národní

radly de jure, byla uznávána de facto. Všudypřítomný Beneš se o to stará. Zprostředkovává korespondenci a zprávy, informuje vlády Dohody a rozesílá instrukce do světa. Masarykovi a Štefánikovi se podařilo spojit všechny krajanské kolonie i vojenské jednotky a udržují se styky se zajateckými tábory, kde jsou drženi Češi a Slováci. Tisk v Paříži, Londýně, Římě a Washingtonu byl zahrnován zprávami, jejichž originálnost a vážnost byla známá a hodně respektovaná. (4)

Nastal úkol postavit armádu, která zahraniční akci dostane do právního postavení k Rakousku a Spojencům. Dalším krokem by následovalo eventuálně, formální vyhlášení války Rakousku-Uhersku. Tím by se vytvořila situace, která ve chvíli mírového jednání umožní dosáhnout alespoň minima našich požadavků. V té době po dvou letech války měly ryze české oddíly stěží sotva dva tisíce mužů. Masaryk i Beneš se snažili vždy dopředu předvídat důsledky a složitosti našeho postavení, - za stranu poraženou a jak věřili i vítěznou.

Spleť vojenských, diplomatických, politických a v neposlední řadě právních předpisů rozmotával Beneš celý rok 1916 a počátkem dalšího roku. Vedle propagačních a finančních záležitostí, kterými se tak musel především Masaryk později zabývat v Americe. Podle jeho představ nakonec vzniká z původních, samostatně vznikajících, krátce po vypuknutí války družin, organizované vojsko. V Rusku a Francii, v roce 1918 už samostatná brigáda a posléze divize. Ke které si považuje za čest přijet i prezident Poincaré, aby tyto snahy byly u cíle. Píší se i naše nové dějiny, účasti a vítězstvím u Arrasu a Bachmače, kde bojuje nové československé vojsko (které kuriózně reprezentuje ještě neexistující stát), družiny – později legie. Získávají pro své bojové schopnosti nadšení a respekt. Toho dosáhlo postavení našich legionářů v Rusku, umožněné jednáním Masaryka a Štefánika. Politická situace na východě způsobená intervencí

jiných států tvořila pro ČNR specifický problém. Masaryk, Štefánik i Beneš, při tehdejších možnostech domluvy, dokázali reagovat. Aby v důležité odpovědi Anglie a Francie na Wilsonův dotaz ve věci jejich válečných cílů, byl kromě jiných požadavků „osvobození Italů, Slovanů, Rumunů z cizí nadvlády“, jim vážné opomenutí „a Čechoslováků“, musil neodkladně Beneš oznámit. Protože ukončit válku separátním mírem, reformovanou Rakouskou monarchií, by znamenalo jen výhodu pro Francii a Anglii. S cílem, aby Německo přišlo o spojence. Kalkulace, která by takto uspíšila konec války, nevyšla. Velkou roli však sehrál prezident USA, Wilson, znající dobře poměry v Rakousku a politické názory na jeho existenci. Na první historické schůzce s prezidentem 19. června 1918, mu právě Masaryk zdůraznil, že má-li být válka vyhrána, je nutno rozčlenit Rakousko-Uhersko. To byl pro nás jasný cíl!

Dlouho však Wilson vážil kroky s ohledem na vlastní, americké zájmy. Jak to v politice bývá, než další události jej přesvědčily, aby se rozhodovalo také ještě v zájmech jiných národů. To je to Masarykovo známé, řízení prozřetelnosti.

Nastala však potřeba (po uzavření míru Ruska s Německem v březnu 1918) pro takto z boje izolovanou největší část našeho zahraničního vojska, vznikající legie ve výrazně demokratickém duchu, přepravit do Francie. Události politické, diplomatické, a vojenské, dávají přehled o velikém množství náročné práce. Národní rada československá a zejména Beneš koordinoval naše zájmy se spojenci, aby současně jim předal jasné „Memorandum o uznání národní suverenity československé“. Protože v úvahu přicházela intervence více spojenců a Anglie v Ruské občanské válce, prohlašuje v ní: *„Národní rada československá trvá na svém rozhodnutí dopravit vojsko o 70 000 mužích na západní frontu. Národní rada vidí nicméně, že prozatím může prokázati neocenitelnou službu Spojencům a Anglii, usnadní-li intervenci*

*v Rusku. Chce tudíž v dohodě s Francií a Anglií ponechati tyto sbory **prozatím** v Rusku, aby s ním prováděla vojenské operace, držeti Magistrálu pro Spojence, ruské obyvatelstvo postaviti do pole, a dáti nutnou basi intervenci japonské a americké“.* S francouzským generálem Janinem byl vyslán člen ČNR generál Rastislav Štefánik, který se těšil veliké oblibě u našich vojáků a měl zahájit v Rusku jejich organizaci. O všechny mělo být postaráno z Ameriky, včetně patnácti kopějek na den, pro každého našeho zajatce. Sjednáno prostřednictvím moskevského hebrejského ústředí, s vědomím ruské vlády a policie. V ruských revolučních událostech se stávala vojenská síla Čechoslováků významnou. Prokazovala v bojích na Sibiři charakter řádného vojska, ve vnučeném válečném stavu. Vrcholem jejího úspěchu bylo historicky významné ovládnutí celé sibiřské magistrály. S rozsáhlým územím, které u Dohodových mocností vyvolávalo obdiv. Pro účinnou organizaci a pevnou kázeň legií, s ojedinělou samosprávou v chaotických ruských poměrech. Spolu s úspěchy legionářů v Itálii a ve Francii byla i Benešova diplomatická práce usnadněna. Mohl argumentovat, že pro Československý stát s organizovanou armádou je dohoda jednodušší proti uznání a územním problémům, např. polským a jihoslovanským. Není tu mezinárodních komplikací. Jednota a jednomyslnost národa za obnovení historických českých práv a hranic. Ovšemže věděl, že vnitrostátní situace nebude tak jednoduchá!

Brzy, po úmrtí císaře Františka Josefa I. 21. listopadu 1916, nastává i větší aktivita domácího odporu. Silný a důležitý byl vliv a finanční podpora ze strany české a slovenské emigrace v poměrech ještě neutrálních Spojených státech, prostřednictvím založeného Českého národního sdružení. V souvislosti s procesem Dr. Kramáře a spol., původně odsouzených k smrti, 21. ledna 1917 MUDr Ludvík Fisher, předseda ČNS s Edvardem Benešem detailně vysvětlovali vztahy Čechů k Rakousku.

Napsali: “Češi se vzdali veškeré naděje, že by se Rakousko mohlo stát federálním státem, spravedlivým ke všem národnostem žijícím uvnitř jeho hranic. Je ironií osudu, že Dr. Kramář tak věřil v možnost spravedlivého, federalizovaného Rakouska až téměř k počátku nynější války. Jeho odměnou bylo odsouzení do káznice na 15 let. Češi, pokud měli možnost tak učinit, spojili svůj osud s osudem Spojenců; žádají úplnou nezávislost, ať se nakonec cokoli stane s Rakouskem, a nic jiného, než nezávislost je neuspokojí.“ Fisher a Beneš dodali, že bez všech slovanských národů Rakousko válku nevyhraje. Že postojem Čechů a Slováků je tedy osud Rakouska zpečetěn. (26)

Je známý důležitý manifest ze 17. května 1917, kterým čeští spisovatelé (222 podpisů), ústy a perem Aloise Jiráska a Jaroslava Kvapila se obrací na Říšskou radu, aby uznala česká práva a aby tyto požadavky splnila ústavní cestou. Naplnili tajný Benešův vzkaz v dohodě s Masarykem zaslaným v dubnu, aby česká veřejnost ústy domácích politiků žádali vídeňskou vládu o uznání historických státních práv. Českých i Slovenských. Tak se postupně sjednocovaly názory, aby o naší samostatnosti se přestávalo pochybovat. Záleželo už jen na výsledku války. (Příklad, jak učení historie má plnit svou úlohu pro budoucnost. Beneš se z ní určitě o dvacet let později poučil. Viděl opakující se situace, kdy na bojištích umírají denně lidé, zatím co jiné zájmy a diplomatické úvahy a spekulace zdržují rázný konec). Čin, který Masaryk, stejně jako ostatní zástupci Slovanů od nejlivnějšího prezidenta Wilsona tolik očekávali.

T. W. Wilson vešel do novodobých dějin, a byla mu právem udělena r 1920 Nobelova cena za mír, už když se souhlasem Kongresu vyhlásil 6. 4. 1917 válku Německu, rozhodující po oslabení Dohody uzavřením míru Brest-Litevského, a později 7. prosince i Rakousko-Uhersku. Dalším nejdůležitějším krokem

bylo 8. ledna 1918, jeho veřejně vyhlášené poselství Kongresu USA ve čtrnácti bodech, Válečné cíle dohodových spojenců:

1. Otevřenost mezinárodních jednání, 2. Svobodné moře a oceány, 3. Svobodný světový obchod, 4. Omezení zbrojení, 5. Mezinárodní dohoda o koloniích, 6. Odchod cizích armád a svoboda Ruska, 7. Odchod cizích vojsk a obnovení Belgie, 8. Osvobození francouzského území a navrácení Alsaska-Lotrinska, 9. Úprava hranic Itálie podle národnostní linie, **10. Autonomní vývoj národů Rakousko-Uherska**, 11. Obnovení Rumunska, Srbska (s přístupem k moři) a Černé Hory, s mezinárodními zárukami, 12. Autonomní vývoj národností Turecké říše a mezinárodně zajištěný průjezd černomořskými úžinami, 13. Nezávislost Polska s přístupem k moři, 14. Vytvoření Společnosti národů.

Vývoj našich událostí dospěl k jednání zahraničního výboru Senátu USA 23. srpna 1918, který prohlásil samostatnost československého národa za jednu z nejdůležitějších mírových podmínek. Na to také americká vláda 3. září 1918 uznává československou Národní radu a válečný stav mezi státem Československým a německým, a rakouským císařstvím. Ještě před tím Národní rada dosahuje oficiálního uznání 29. 6. 1918 Francií. Den na to, 30. června, jak později Beneš vzpomínal, při nástupu 21. pluku Čechoslováků k odchodu na frontu, za přítomnosti a významných projevů i prezidenta Poincaré, už s jistotou hleděl na budoucí Československo. Nesporné faktum Evropy dvacátého století! Citace projevu, při této příležitosti, by měla pomoci chápat jeho práci na celoživotním úkolu, který na sebe vzal:

„Pane prezidente! Jménem Národní rady zemí českých a slovenských, jménem našeho národního vojska, jménem celého našeho národa dovoluji si, pane prezidente, vyjádřiti Vám city naší hluboké vděčnosti za čest, kterou nám prokazujete osobní

přítomnosti na dnešní slavnosti, která jest pro náš národ chvílí navždy nezapomenutelnou a událostí svrchovaného historického významu.

Náš první pluk, ustavený na půdě francouzské, přijme z rukou muže, jenž stojí v čele francouzské republiky, československý prapor darovaný slavným městem Paříží, velkým hlavním městem světa. Tento čin jest pro nás dovršením všeho, co slavná a nesmrtelná Francie vykonala pro nás v této válce. Byla ve velké rodině svobodných národů první, která nás pochopila a podala nám ruku. Před čtyřmi roky první nás vřele přijala, nás, nešťastné politické a vojenské vyhnance, a projevila své sympatie našim politickým tužbám. Učinila první kroky, aby usnadnila ustavení našeho národního vojska, symbolu to naší suverenity.

Mohli bychom se ptáti, jaký zájem měla velká a vznešená země, jakou jest Francie, na tom, aby obrátila své bratrské zraky k těm Čechům téměř beznadějně ztraceným uprostřed germánských říší, a jaké pohutky vedly Francii k činům, jichž nejvýznamnějším výrazem je dnešní slavnost.

Když vypukla světová katastrofa, stala se okamžitě mučednická a napadená Francie svědomím světa, výrazem práva a spravedlnosti, vtělením všech mravních hodnot, jež zná svět.

Před tímto hrozným divadlem na západě a východě Evropy, uzavřel se malý národ český a slovenský nejprve sám v sebe, aby začal jednati. Jeho tradice byla idealistická. Nemohl přijmouti náboženství násilí, hlásané a prováděné našimi společnými nepřáteli. Pevně spojený, silně organizovaný, podivuhodně mravně připravený, vztyčil se jako kus skály uprostřed střední Evropy proti rušitelům všeho lidského zákona. Bez oddechu, bez únavy, bez ochabnutí pracuje po čtyři roky na zničení nepřátel Francie. Jeho nejchrabřejší synové, nuceni bojovati zpočátku za své utlačovatele, přecházejí na druhou stranu a žádají, aby se směli státi vojáky práva a svobody.

A tu se dějí na světě jedinečné věci: národ a stát počíná se tvořiti na spojeneckém území. Ze všech konců světa přicházejí českoslovenští vojáci. Bijí se ve Francii i v Rusku, ve vojsku anglickém, americkém a italském, ve vojsku srbském i mezi Rumuny. Tvoří v Rusku značné vojsko. Vidouce, že na této straně jejich naděje selhaly, obracejí se ku své jediné možné spáse, - ku své druhé vlasti, k Francii. Počíná se nejneobyčejnější tažení světa – československé tažení na Sibíři, moderní anabáze, což vše dosud bylo světu neznámo. Vojáci, hnaní svými tradicemi, svou láskou ku spravedlnosti a právu, ku svobodě a ideálu, pokoušejí se o nemožnosti, aby se dostali na tuto posvátnou půdu hájenou proslulými vojáky od Marny, Ysery a Verdunu.

Až dosud byli skoro neznámí, nežádali nic jiného, než aby se jim rozumělo – tytéž myšlenky, tytéž zásady, tytéž pojmy, které učinily z Francie středisko morálního světa, dohnaly československý lid k těmto neobyčejným činům doma i u Spojenců.

A to je právě to, co spojuje důvěrně Čechy s Francií, čím se vyznačuje válka vedená Čechoslováky, a proč Francie musila míti zájem o naši věc.

Celá naše minulost je taková, celá naše budoucnost bude prodchnuta týmiž touhami, týmiž ideálem. V patnáctém století boží bojovníci, slavní husitští vojáci, procházeli Německem jako obhájci svobody svědomí. Ve dvacátém století, bojovníci práva procházejí celým světem, aby hájili tytéž zásady.

Národ, který v této válce dovedl takto dokázati svou existenci, který tak dobře dovedl získat sympatii Francie a jejích Spojenců, národ český a slovenský, může spoléhati na podporu svých přátel v den konečného vyrovnání účtů. Přítomnost hlavy Francie, přítomnost zástupců spojeneckých mocností při této slavnosti jest zárukou, že jeho práva na nezávislost jsou chápána a podporována.

V nynější katastrofě, přes domnělé vítězství brutality a násilí, padá na váhu pouze dvojí druh sil: energie a počestnost na jedné straně, nezvratná víra ve spravedlnost a pravdivost své věci na druhé straně. Dokázali jsme, že u nás je jedno i druhé. Těmito vlastnostmi se chceme přiblížit k síle a velikosti Francie, a proto myslíme, že jsme hodni, abychom byli bratry ve zbrani vojáků od Marny a Verdunu. Toto vědomí naší mravní síly, tato jistota, že budeme podporováni slavnou Francií, nezakrotnou Anglií, přátelskou Itálií, velkou republikou americkou a jinými Spojenci, vedou nás k tomu, že se již pokládáme za svobodné a nezávislé. Jsme jisti, že s vámi zvítězíme, protože máme vědomí své vlastní síly, a protože máme víru ve vaše zásady.

Pane prezidente! Na území Francie jsme se pokusili utvořit svou vlast. Naše malé vojsko ve Francii je jádrem jednoho a jediného vojska československého, které se nyní bije na třech bojištích a které zastupuje celý náš národ. Celé toto vojsko o sto tisících mužů, a celé Čechy a Slovensko vzhlížejí k nám a poslouchají nás dnes s pohnutím a hrdostí, s nekonečnou láskou a oddaností. Odpoví brzy na naše dnešní slova.

Račte odevzdati tento prapor našemu vojsku, které je výrazem naší suverenity a naší nezávislosti. Ponese jej od vítězství k vítězství jako druhdy naši předkové. Ponese jej pokrytý slávou do naší drahé vlasti v den společného triumfu Francie a Čech“.

V té době se ještě Ústřední mocnosti pokoušely o rozhodující ofenzivu, kdy začátkem června byla fronta 75 km od Paříže. Je proto zajímavé, že Beneš nepochyboval o konečném výsledku.

Skutečně, už ekonomická situace, vyčerpané lidské a materiální síly, předznamenávaly snahu ukončit válku. Zvláště, když v srpnu začala protiofenziva za společné součinnosti národních armád. Ale také zapůsobila známá Sixtova aféra s pokusy o ukončení bojů. Nakonec však s bezpodmínečnou kapitulací!

Nejdříve už 3. listopadu Rakouska, a až kapitulací Německa dne 11. listopadu 1918, bylo konečně o Velké válce rozhodnuto.

Ale tomu ještě mnohé předcházelo. Počátkem října např. byl náhle odložen druhý kongres národů potlačených Rakousko-Uherskem, který měl jednat v Paříži. Po prvním římském Kongresu potlačovaných národů 9. - 11. dubna 1918. Při účasti delegace vedené Benešem a Štefánikem, byl očekáván jeho ohlas pozitivní. Spolupracovníci EB však nyní v Paříži zjistili, že se odložil na popud Angličanů. A že se chce vyjednávat o celistvosti monarchie! Telegrafovali Benešovi, aby přerušil jednání v Itálii a hned se vrátil do Francie. Beneš to rozhodl: „*V Paříži jsem našel 13. října ráno situaci hodně vzrušenou událostmi, které se zatím sběhly a které se životně týkaly také nás, dnes tu pracují síly a osudoví činitelé, jichž už lidé nejsou pány*“. Rozhodl se rázně jednat a okamžitě uskutečnil záměr, který původně chystal 8. listopadu, na výročí bitvy na Bílé hoře.

Po ověření si reakce francouzského ministerstva zahraničí, 14. října zveřejnil nótu o vzniku zatímní československé vlády, vypracovanou s Masarykovým souhlasem.

Měla tři členy – Masaryka, prezidenta, Štefánika, ministra obrany a Beneše, ministra zahraničních záležitostí a ministra vnitra. Určila si také zástupce u vlád Spojenců. Uznání se jí dostalo v následujících dnech od Francie, Itálie a Srbska. Anglie potvrdila příjem Benešovy nóty. Z Washingtonu neodpověděli hned. Tři dny nato Masaryk svojí stylizací 17. října odevzdal prohlášení vládě Spojených států v určité nejistotě. V ten samý den ji rozptýlila konečně Americká nóta do Vídně! Zamítnutím nabídky Rakousko – Uherska na autonomii jeho národů, jako základu mírového jednání.

Vystoupení T.G.Masaryka ve Filadelfii 26. října s prohlášením nezávislosti národů a československého státu, předané vládě a prezidentu Wilsonovi, rozhodlo o naší samostatnosti! Podle 14ti

podmínek Rakousku-Uhersku na ukončení války a konfliktů, které změnil 28. června Wilson, s ohlasem na události v Rusku, kde čs. Legionáři obsadili celou Sibiřskou magistrálu! **Aby národy samy** posoudily, jak monarchie uspokojí jejich nároky: „Dle jejich pojetí vlastních práv a osudu, jako členů rodiny národů.“ Velký úspěch tak dlouho porobených národů, protože ještě Lloyd George jménem Anglie v lednu 1918 prohlásil, že cílem války není zničení Rakousko-Uherska a také i Wilson žádal pro jeho národy pouze autonomii.

Císař Karel I. dovoluje českým předákům (a dokonce by jednal i s Masarykem), aby se sešli s prozatímní vládou ve Švýcarsku. Nejdříve 26. října přijeli Kramář, Preis, Šámal a další.

Po čtyři dny s Benešem a Osuským za exil, už projednávali vše potřebné. Pro uspořádání poměrů doma s ohledem na otázky politické, sociální a hospodářské. Vše bez podstatných sporů i díky připravenosti i vyjednávací taktice všech a Beneše, jako člena prozatímní vlády, zvlášť. Takže také plně v souladu, došlo v Praze k známému svolání zástupců Národního výboru 28. října 1918, které se stalo zákonem. Jakmile se roznesla zpráva, že Wilsonovy podmínky byly přijaty, sešlo se v pražském Obecním domě předsednictvo Národního výboru. Ve 12 hodin odjíždí ve složení Rašín, Soukup, Stříbrný Šrobár a Švehla k zástupci místodržitele, Kosinovi. Oznamují, že přebírají moc v Čechách! Nezapomenutelný historický okamžik, od kterého se datuje právní vznik nového samostatného státu! Slovensko začalo právně existovat až po schváleném správním rozdělení československé republiky na jednotlivé země, a i Podkarpatská Rus tak vznikla až po světové válce.

Popsané události stručně dávají poznat důležitost diplomacie, vedle frontových vítězství. Mnoho emocí obyvatel, také náleží k vrcholným historickým momentům. Jako dne 28. října v Praze, při vlasteneckém svolání Dr Zahradníka: „Navždy lámeme

pouta, v nichž nás týrali věrolomní cizáctí a nemravní Habsburkové! Jsme svobodní a nikdo nám svobodu nevezme, leda bychom my sami se jí zřekli. Zde u stupňů pomníku českého knížete přísaháme, že chceme této svobody se státi hodnými a že ji chceme hájiti svými životy a svou krví. Tak přísaháme!“

Ale také známe lakonický komentář, jakým V. V. Štěch popsal 28. říjen 1918. „Během dne propukl jásot, odstraňování orlic, dechovky v ulicích – a tak nám vznikla republika!“! Sám pak byl pověřen převzetím inventáře pražského hradu.

Poté, co byla ustavena Národní rada, Beneš telegrafoval Masarykovi, tehdy do Spojených Států, aby se urychleně vrátil do Evropy a ujal se prezidentství příští republiky. Pro Beneše to bylo vždy charakteristické, rychlé a věcné jednání. Stejně tak jednal při závěrečných rozhovorech v Ženevě 31. října (i v budoucnu). Současně a nezávisle, se 30. října sešli také slovenští politikové a vyhlásili autonomii v „Martinské deklaraci“. Tak s Rakousko-Uherskem, naše dlouhodobé národnostní a jazykové spory „s Vídní“ skončili; ale ne problémy jako takové! Říše, tvořená ze 17 území se rozpadla i jejich používané názvy podle pohoří, země sudetské tedy Čechy, Morava a Slezsko měly být, jako karpatské a alpské, už minulostí.

Ujednání mezi Benešem, novým ministrem zahraničních věcí a českými poslanci, umožnilo s naším konkrétním programem vystoupit na Nejvyšší národní radě Spojenců a pak dále na jednání o příměří k 11. listopadu. Věcně dohodnuté a stvrzené podoby budoucího Československa. Zatím jediného, zcela zřejmého státu, který si sám pro sebe vymezil hranice. (Často, v předvečer druhé sv. války, nepřáteli ČSR označovaný za umělý produkt Versailleských dohod). Česká reprezentace tak dosáhla cíle po čtyřech dlouhých a vyčerpávajících letech války a diplomatických jednáních k ukončení války. Významně se na tom podílela jak autorita a postoj prezidenta Wilsona, i známé

říjnové vyhlášení samostatnosti v Praze, bez násilí. Proti určitým představám Dohody, že válku rozhodne významnou ofenzivou na jaře 1919. Vídni nezbylo než uzavřít poblíž Padovy příměří nezávisle na Německu, 3. listopadu.

Aby se společným prohlášením mohl Edvard Beneš vystoupit již 4. listopadu ve Versailles, při vyjednávání o příměří. Musel v první řadě vůbec prosadit naši účast na tomto jednání. V diplomaticky kuriózní situaci, jsme stále ještě byli součástí poražených Ústředních mocností, a na straně vítězů nepočítali s Československem. Hrozilo, při vyjednávání s Německem, že budeme ohrožováni kladením podmínek pro nás nepřijatelných. Díky Benešovi a jeho obratné diplomacii i neúnavné činnosti byli jsme ze všech nových států, které vzešly ze světové války, národem, který byl zastoupen na mírových konferencích. Toto naše mezinárodně právní postavení mělo tehdy i později pro nás význam dalekosáhlý. Pro všechna další jednání. Základem bylo obnovení historického českého státu, ke kterému by se mohla připojit slovenská větev našeho národa. Takto zformuloval poprvé T. G. Masaryk naše cíle, když k svému memorandu vládám v Paříži a v Londýně, připojil už v dubnu 1915 mapku hranic státu československého!

Po příměří zůstával Beneš v Paříži, kde práce pokračovala. Přestože patřil jako nejmladší ministr zahraničních věcí k novým osobám v politice, získanými zkušenostmi a intenzivní prací, získával respekt i nové Československé republice. Počítal už s tím, že je snadnější rozbít Rakousko než budovat novou republiku. Později se ustálilo spojení: Masaryk – osvoboditel, Beneš – budovatel. Jak často se zmiňuje Masarykův věk, ve kterém se ještě postavil do čela státu, aniž by se oceňoval Benešův úspěch v diplomacii, přes jeho mládí.

V této době, plné pohybu a různého politického směřování evropských národů, Edvard Beneš pod užívaným pseudonymem

Bělský, popsal už 20. listopadu 1918 postoj k novému státu: „*Náš národ svými osudy, svým vývojem, svojí vnitřní strukturou, svojí vzdělaností a intelektuální schopností jest plně zralý pro režim republikánský, a není pochyby, že každý jiný režim by byl v Čechách vyvolal řadu krisí, poněvadž by byl nejméně přirozený a nejméně vycházející z dnešních podmínek našeho národního života. Republikánský režim usnadní nám v ohromném rozsahu veškerý náš národní život, zaručuje vývoj našeho národního života ve smyslu demokratickém, odstraňuje všechny mezinárodní komplikace, nutně vzniklé z kandidatury různých monarchů a jejich rodinných a politických styků. Jedním slovem: republikánský režim, který dnes byl v československém státě zřízen, jest logickým závěrem našeho politického a státního vývoje posledního století a tak, jako jednomyslně byl dnes v československých zemích přijat, ne z nějaké horečky radikalismu, která dnes zachvívá více méně celým světem, nýbrž na základě rozumného uvažování a na základě dané situace vnitřní a zahraniční, tak také celý náš národ a speciálně všichni naši vojáci musejí si uvědomiti, že republikánský režim a s ním spojený systém demokratický vyvolává v národě řadu těžkých problémů organizačních. Úkol náš dnes bude dobře si to uvědomiti; uvědomiti si, že tyto problémy jest možno řešiti se zdarem jen tehdy, když národ má velmi vyvinutý smysl pořádku a organizace, a uvědomiti si také, že systém republikánský a s ním celá demokratizace života předpokládá veliký smysl pro zodpovědnost každého, kdo ve veřejném životě vystupuje.*“

Takto si dovoluje ve svých 34 letech poučovat a vychovávat k zodpovědnosti budoucí občany politik a také pedagog Beneš. Často zdůrazňující právě zodpovědnost a vzdělanost každého jednotlivce státu, bez rozdílu národnosti.

Pro pochopení Benešovy povahy a především poctivosti, při zpracování všech zmíněných událostí a dokumentů v pamětech vydaných roku 1928 až 1929 je poznámka o setkání s TGM v Paříži, při jeho zastávce na cestě z USA do vlasti, aby probrali postup na mírové konferenci. Jak nedočkavě po tom toužil po dlouhém odloučení, dokládá cesta 7. prosince s Masarykem do Paříže, co se rozhodl přijet mu naproti do přístavu v Boulogne.

„Masaryk se mi netajil starostmi, jež ho tíží, myslí-li na práci doma. Řekl mi leccos, co mne, neznajícího tehdy tolik ani osob, ani podrobností naší předválečné politiky ve Vídni, hodně překvapovalo...Když jsem mu připomínal autoritu a popularitu, již požívá a která všechno umožní, jen mávl rukou a poznamenal – uvidíme. A upozorňoval, co bych měl já dělat, jak bych se měl já připravit na svůj návrat, a jak si představuje mou politickou budoucnost.

Bylo mi to celkem nové a sám jsem na svou politickou budoucnost nemyslí. Konal jsem vždy jen svou povinnost, sloužil jsem idey, bojoval jsem jako voják. Tvořící, bojovná práce byla vždy mým živlem.“ Jak upřímné vyznání.

Předpověděl si, tímto ojedinělým osobním vyznáním, vlastně budoucnost a životní poslání pro další léta, která ho čekala. Všichni, s kterými se setkával, jej charakterizovali tak, že politika byla hlavním smyslem jeho života. V soukromí měl jen nemnoho důvěrných přátel. Nejvýznamnější bylo přátelství, které mu nabídl Masaryk v roce 1916, a vydrželo po celý jejich život. Jak podivné jsou pokusy stavět tyto vysoce mravní a vzdělané politiky do konfrontací.

Ze vzácného rozhlasového dokumentu cituji slova TGM: “Za války, když jsme za hranicemi zvedli boj za svobodu, byl jsem s mladými legionáři a měl jsem mladé spolupracovníky. Na příklad ministr Beneš a generál Štefánik, byli celý mužný věk za mnou. Když vypukla světová válka, bylo Štefánikovi teprve

dvacet šest, Benešovi třicet let. Kdežto mně byly už šedesát čtyři roky. A se všemi mladými a mladšími byli jsme kamarády, a přáteli tak dobrými, jako bychom byli vyrůstali spolu odedávna. Nezáleží na tom, jestli je někomu více, a jinému méně let, ale na tom, **mají-li společný zájem, jdou-li za společným cílem a jsou-li k sobě upřímní.**“

Hodnocení těchto tak významných osobností našich dějin se rozcházejí a dávají o nich různá pochybná pozorování. Uvedu jedno konkrétní, historika Jiřího Kovtuna:

„Za svého náměstka a za vůdce československého revolučního hnutí v západní Evropě Masaryk zvolil člověka, který vypadal v mnoha ohledech jako jeho protiklad. Některé vnější nesrovnalosti mezi ním a Edvardem Benešem byly téměř groteskní (rozdílem 11 cm?). Beneš byl velice malý a na první pohled zůstávaly jeho přednosti ukryty pod nepříliš působivým zevnějškem (?). Nevyzařoval velké kouzlo osobnosti (jako TGM v době Hilsneriády?). Byl přesně o polovinu mladší než Masaryk; v roce 1918 mu bylo 34 let.“ (Vytvářejí rozporuplné schéma, které se líbí. Jak by popsal Masaryka tehdy, v jeho 34 letech, - byl už inspirátorem a autorem velkých koncepcí?) „Beneš nebyl, jako Masaryk, inspirátorem a autorem velkých koncepcí. Byl organizátor a pracovník se smyslem pro detail a s vytrvalostí, které je třeba, mají-li se velké koncepce uskutečnit. Patřil k těm nenápadným lidem, kteří na ulici zaniknou v davu, ale při bližším seznámení a v klidném rozhovoru začnou udivovat svými kvalitami. Americký velvyslanec v Paříži William G. Sharp, který se s Benešem setkal poprvé na jaře 1918, obdivoval šířku jeho znalostí a jeho inteligenci. Dorozuměl se francouzsky, německy, anglicky (Sharp hlásil do Washingtonu, že jeho angličtina je velice dobrá) a mohl navazovat kontakty bez ostychu a pocitu méněcennosti. Mezi západními politiky se cítil jako ryba ve vodě a neváhal předkládat radikální požadavky. Teprve

mnohem později a v jiné historické situaci se ukázalo, že není stejně dobře vyzbrojen pro jednání s představiteli totalitního systému. Konfrontace se Stalinem byla jeho tragédií a přivedila jeho pád.“ (Jeho pád?) Jak rádi by ti mnozí našli na Benešovi selhání, aby omlouvali zbabělé a prodejné jednání jiných.

Opravdu představitelé pravé demokracie byli lépe vyzbrojeni na konfrontaci s Hitlerem, podle našeho historika! Jejich jednání s představiteli totalitního systému v Mnichově, bylo tragédií skutečnou, a přivedila nejen jejich pád. Ale pád celé evropské demokracie. Zachránila jí však jiná totalita, a ta právě proto rozšířila svůj vliv na novodobé dějiny Evropy. Jejichž důsledky, na příklad zásluhy za osvobození Rudou armádou, budou chtít Rusové zneužívat, nad normu přirozené vděčnosti a poválečného vyrovnání. Jaké mohly být nejen naše dějiny!

Tehdy z událostí se rodila nová koncepce evropské bezpečnosti. Mírová konference měla, historicky poprvé, řešit právně odpovědnosti viníků za rozpoutání války. Odškodnění za způsobené škody, s velkým dopadem a rozsahem reparací proti Německé a Rakousko – Uherské říši. Po právu důsledky viny nesly i nástupnické státy za bývalé Rakousko-Uhersko! Dopad z reparací nevyvolaly pozdější naše reakce, tak jako v Německu. Které protestovalo proti reparacím nejvíce, ale je pravdou, že se hlavně nesmířili s tak ponižující porážkou.

Považuji Masarykovu „Světovou revoluci“ za nejpřesnější popis toho v jakých situacích té doby se odehrával boj za naši samostatnost. Beneš mohl mnoho vědět o Masarykových osobních jednáních s prezidentem Wilsonem. Jak před jednáním o míru americkému prezidentovi přednesl své přesvědčení: “že válka má být vedena ještě dále a že Spojenci mají donutit německou armádu složit zbraně a po případě vtáhnout do Berlína – že by tím nepadlo více lidí, než jich padne budoucími poměry,

zaviněnými neurčitým mírem“. Předpověděl také další vývoj v Evropě: „Avšak znaje přesvědčení německého národa v jeho nejširších vrstvách o nepřemožitelnosti německo-pruského vojska a jeho vojevůdců, obával jsem se, že massy německého národa nebudou věřit v strategickou porážku Německa a Rakouska“. Když uvážíme, že měl pravdu, pak dějinám rozumí méně lidé s větším mocenským postavením než rozhledem. Snad ta rozhodující nota ministru zahraničních věcí Andrassyemu, vládou Spojených států, oznamující rozšíření původních amerických podmínek formulovaných prezidentem Wilsonem, byla i dílem TGM.

Vždyť již jeho memorandum z 26. června 1918 státnímu tajemníku Lansingovi vyjádřilo jeho kritický postoj k Wilsonovým prohlášením: »Provolání k Rusku zdařilé, ale není jasné, pokud jde o konkrétní podrobnosti a praktické otázky evropské a že se mýlí, pokud jde o Rakousko. Protože neprohlédl jeho neupřímnost. Jejich snahu oddělit Francii od spojenců. Když hrabě Czernin mluvil neurčitě o americké a ruské zásadě sebeurčovacího práva všech národů, tak jeho řeč prezident Wilson přijímá ve své odpovědi za možný podklad jednání. Přesto Rakousko (Němci a Maďaři) utlačují dále většinu rakousko-uherských národů, že za Františka Josefa bylo během války popraveno 30–60 tisíc civilistů pro svou antipatii k Rakousku. Protože tyto národy žádají svou úplnou nezávislost. Jestliže Wilson v svoláních mluví o zásadách, ve kterých byli vychováni, že žádný národ nesmí být nucen, aby žil pod státní svrchovaností, pod kterou si nepřeje žít. Však na druhé straně říká, že nechceme nikterak poškodit neb přetvořit Rakousko–uherskou říši. Po americkém vzoru, doufal v určitou Rakouskou federaci.«

Masaryk apeloval na Wilsona, »že není pouze prezident, on je také historik a vědecký autor děl vztahující se ke státu: takový

prezident vedoucí velký národ v takovéto světové válce musí mít morální právo posuzovati netoliko Německo, ale i Rakousko. Jak jeden z velkých německých básníků Rakouska, Rakousko nazval vrahem ducha, a takovým též jest. Rakousko vždy bylo a jest mrzké a falešné – obyčejný prezident toho nemusí věděti, ale Wilson jako prezident je vázán vyjádřiti ve svém válečném programu morální soud historie.«

Takové byly Masarykovy konkrétní zásluhy a připravenost na jednání o našem samostatném státu. Lze si představit, že mladý politik Edvard Beneš s ním sdílel všechna taková jednání za války. Vedla ho ke stejnému cíli, při projednávání a formulování Versailleské smlouvy, než byla 28. června 1919 konečně podepsána, (kterou ale Senát USA odmítl ratifikovat i vstup do SN). Byla to jeho veliká zkušenost pro objektivnější hodnocení budoucích událostí, ve kterých vždy prosazoval naše zájmy. Přednášel své dlouhé rozборы, zdůvodňující podobu nového československého státu a úprav jeho hranic. S odkazy na historický vývoj zemí, tvořící novou republiku, postavené na demokratických základech. Schválená kongresem pařížským, velvyslaneckou konferencí a přijata radou Společnosti národů. Práce tak náročná a následovaná dalšími smlouvami, časově náročná s cestami na jednání, byla nad síly jednoho člověka.

Měl velmi užitečné příležitosti několikrát soukromě rokovat s prezidentem Wilsonem, který Beneše pokládal za rozumného státníka. Pokud znal jeho příznačně dlouhé rozhovory k obsahu smluv, před schválením. Například těch, týkajících se menšin na Wilsona silně zapůsobily, přesvědčivostí jeho argumentů. Když hovořil s dr. Benešem, řekl mu stejně jako Masaryk před ním, otevřeně své mínění: *„Chcete-li radu, týkající se kontroly nad menšinami, nejsem tím pravým člověkem, k němuž byste měl jít, protože můj názor je ovlivněn podmínkami, za nichž žil můj národ. Ujišťuji vás, že Československo nebude dělat potíží,*

protože my chceme jednat s menšinami co nejhovívavěji. Nesmíte však měřit naším loktem, můj národ je na nejvyšším stupni vývoje.“ Wilson se zasmál, když dr. Beneš dodal (dokonce něco, co se časem naplnilo): *„Musíte chápat, že jsem pro chránění menšin, protože takový plán nás ukáže v příznivém světle. Tvrdím však, že ať uděláte jakékoli restrikce, musíte použít měřítko méně vyvinutého státu, než jsme my. Menšinové záležitosti nejsou pro nás nic nového. Naše zkušenost už nás dávno naučila, jak jednat s menšinami. Vždycky budeme kus před vašim programem, protože jsme kus napřed. Uvidíte, že na konec vás předhoníme ve šlechetnosti. Snad nadejde i doba, kdy se naše menšiny stanou šovinistickými a budou od nás žádat ještě mnohem více, než kolik jim bylo zajištěno mírovou konferencí. Je možné, že pak bude musit smlouva chránit většinu proti menšině, činící potíže!*“ (2) Bylo to jistě a právem sebevědomé tvrzení, když víme, jaká tehdy byla v Americe občanská rovnoprávnost. Netušil, že je to teprve začátek jeho politické kariéry. Až po tu nejvyšší, kdy jako hlava státu si postěžoval, že mu nebyly dopřány alespoň tři klidnější roky, co měl Masaryk. **Příchodem doby velkých lží.**

Ještě mu zůstávaly v paměti protichůdné postoje na konferenci, které potom v Německu posilovaly nacisty. V Británii sílily hlasy proti tvrdému potrestání Berlína, že je to proti „morálce“. Nejspíš počátek politiky appeasementu. Viděl, jak britská delegace vystoupila s protesty, že se jedná o nespravedlivý mír. Protože Německo, se prý bez účasti při tomto projednávání, muselo vzdát kolonií a některých území v Evropě. (Pro Brity jakákoliv zmínka o ztrátě kolonií a jejich právech byla citlivá. A později při jednáních velké trojky se Stalin dotýkal tohoto tématu Churchilla s jistou škodolibostí). Beneš, později na zcela opačně bezohledné jednání britské delegace o nás v Mnichově, musel k své lítosti tento obrat morálky zaznamenat a brát v úvahu. (27)

Jak velká masa lidí byla vytržena z mírového života, dávají data říšského archivu v Berlíně, obsažených ve Volkmannově knize o světové válce z roku 1922. Počet mobilizovaných vojáků činil za války u ústředních mocností 24,75 mil. a u Dohody 37,5mil. vojáků. S 16 milióny padlých 23 milióny zraněných vojáků. Jiné statistiky uvádí podivuhodně přesně 8, 538 315 mrtvých 21, 219 452 raněných a téměř 8 miliónů nezvěstných. Války se zúčastnilo 32 zemí, proti 64 zemím ve druhé světové válce, a počet mrtvých se zvýšil asi pětinasobně.

Důsledkem strašné války bylo vytvoření Společnosti národů. Následná rozhodnutí, k nimž došli státníci, byla výsledkem složitých politických úvah a národních zájmů, v mnohých ohledech. Připouštěly revize, jednáním, bylo-li by to v budoucnu třeba. Beneš viděl i spory a jednání mezi Francií i Anglií při krocích, které měly Německo donutit splácet reparace i jejich dluhy Spojeným státům. Až po konečné uznání, vlastně jen západních hranic s Německem. Benešovi zase kritiky, nezalými tehdejších poměrů, vytýkáno, že nedosáhl stejného uznání i našich hranic. Mělo by to prý být později Hitlerovi překážkou! Asi jako jiné. Přesto vše smírně končí v roce 1925, podpisem Locarnského paktu a vstupem Německa o rok později do Společnosti národů. Právě Beneš ve sporech byl svým smírným jednáním úspěšnější, proti radikálním představám Dr. Kramáře. Vedoucímu čs. delegace, který se s tím nikdy neshodl a patřil později k Benešovým, ale také Masarykovým, kritikům. V Paříži se z Karla Kramáře stával Benešův konkurent, přestože v prvních dnech republiky nešetřil nadšením: „Kdybyste viděli našeho doktora Beneše s jakým mistrovstvím ovládá všechny světové otázky“, a nakonec: „Benešovi chybí noblesa a velkorysost, jeho koncepce postrádají zdravé sebevědomí; bazíruje na detailech a neumí posuzovat věci s patřičným nadhledem.“ Přesto jenom dr. Beneš sám, je našimi poslanci do Paříže telegraficky chválen.

V té době se z evropské mocnosti s 51 milióny obyvatel na rozloze 677 tisíc km², osamostatňovalo na dvanáct nových států s vymezeními jejich hranic i vnitřního státního zřízení, což byly změny historické. I Beneš tuto příležitost chápal se stejnou zodpovědností a přijímal bez výhrad Masarykovu premisu, že Čechy a Slováky považoval za dvě větve téhož národa, po tisíce letech zase sjednoceného. Měla se posílit státoprávní jednota Čechů a Slováků, tak potřebná. V první řadě v zájmu Slováků. Beneš proto tvrdil: *“Češi před válkou a za války byli velmi málo známí, ale ještě méně známí byli Slováci. Uvést se samostatně v mezinárodní svět a učinit jen ze slovenské otázky otázku mezinárodní, bylo pro Slováky samotné takměř za takových okolností nemožné“*. Upřesnil své tvrzení: *„Postavití tudíž problém slovenský samostatně a uvést statisticky počet Slováků v novém jejich státě bylo by znamenalo vlastně při tehdejších názorech pracovati nikoli pro rozbití, nýbrž pro zachování celistvosti Uher.*

Stejnou myšlenku sdílel konzervativnější o čtyři roky starší, M. R. Štefánik, který při návratu do vlasti, nešťastnou leteckou havárií předčasně zahynul u Bratislavy, 4. května 1919. Idea Československého státu nebyla novým a jen účelovým tvrzením. Byl to už dříve politiky často používaný širší pojem, třeba F. Palackým, - zájem československý. Nadále se vžil srozumitelný název, i pro ostatní svět (prakticky až do 11. července 1960), Československá Republika. V zemských hranicích. Zejména při prosazování výhodných hranic Slovenska, uplatněním práva přirozeného. Než poměrně přijatelnějších hranic zemí Českých, podle práva historického. Beneš předkládal úspěšně memoranda ve sporech týkajících se maďarských, polských či německých hranic s novou republikou. Žádost o připojení Podkarpatské Rusi k nám, byla mírovou konferencí přijata. Překvapoval svou pohotovostí, předkládat přijatelné a reálné požadavky. Proti

jiným radikálním požadavkům na konferenci. Jeho role byla významná. Také proto Hitler, za dvacet let, své útoky proti ČSR a její hranici soustředil na původce všeho – ministra zahraničí a později prezidenta Beneše.

Přestože bylo právě jeho osobní vlastností, - ochota o věcech jednat. Příkladem je otázka Chebska, Frýdlantska a Šluknovska, kde netrval na dodržení historických hranic a byl ochoten připustit přirozenou hranici, při zachování hlavních oblastí hospodářsky a strategicky důležitých. Volil by to v zájmu klidu i proti názorům, že by vítězové ještě dali Německu, které nese největší vinu na válce, darem historické české území. Vlastně se jednalo o obyvatelstvu po generace velmi rodově smíšeném. Vídeň jednoduchým rozlišováním národnosti, podle užívaného jazyka, tak národnost potomků a jejich rodů, měnila výhodně a formálně. Rakouské císařství centralisticky prosazovalo u nás až do roku 1872, jazyk německý. Nechybělo mnoho a český národ se poněmčil, takže bychom už dříve byli všichni Němci. Po dobu monarchie se tak rozšiřovala německojazyčná území více než prostým osídlováním Němci. (Z Vídně byly i návrhy o jejich ohrazení)! To se dotýkalo i odlišného početného židovského obyvatelstva, nuceného užívat s úřady jen výhradně němčinu. Nároky na dělení území nového demokratického státu, podle národnosti, by bylo v Čechách s našimi Němci a na Slovensku s jejich Maďary, složité.

Za této situace označení **československého národa** bylo při jednáních pro jeho budoucnost rozhodující. Také Masaryk, Beneš a Štefánik za něj vždy důsledně jednali. Stát takto měl výraznou slovanskou většinu. Která pro Čechy znamenala protiváhu, se zhruba stejně početnými Slováky, proti německé menšině. Pro Slováky totéž, pro obrat v postupně narůstající maďarizaci. Nová hranice a hradba pohoří, historických zemí Čech, Moravy

a Slezska s novými hranicemi Slovenska, státu zajistily celistvost a hospodářskou soběstačnost pro život všech obyvatel.

Zrod Československa na rozvratu okolních silných států, Německa, Rakousko-Uherska a Ruska byl jistý zázrak. Tak jej i chápala většina našich obyvatel při oslavách výročí. Ještě pamětníků politických střetů několika generací i osobností v průběhu tří století. Kdy Němci byli daleci toho, vyjít v něčem Čechům vstříc. Jejich program byl centralistický, germanizující, nemoderní, a proto se Čechové dožadovali autonomie jako jediné možné stanovisko politické s ideou pokroku a svobody. Bylo možno i z německé strany zaznamenat varování. Když Vídeň chtěla ohraničení okresů (už tehdy) dle národnosti, jako jednu z nejcennějších vymoženosti Němců, kteří to viděli jako vyplnění dávného toužebného přání. Základem k utvoření německého uzavřeného území, a žádali, aby vláda prováděla ohraničení cestou administrativní. Na schůzi zemského sněmu 5. dubna 1892 k tomuto požadavku poslanec Zeithammer řekl: „I kdyby se připustilo, že by vláda měla k tomu zákonité právo, mám za to, že při roztrpčení, při těch bouřích národnostních a politických, které rozrývají tuto krásnou zemi, vláda dvakrát a třikrát by se měla rozpomenouti, než by sáhla k tomu prostředku, o kterém může věděti, že snad by upokojil jednu stranu na nějaký čas, ale na straně druhé by vzbouřil celý národ český.“

Česká otázka v zavádění rovnoprávného užívání obou zemských jazyků zaměstnávala parlament i vlády mocnářství. Roku 1897, vydáním rovnoprávnějších jazykových nařízeních, byl předseda vlády Badeni nucen odstoupit. Pod tlakem všech německých stran, krvavých demonstrací a rezolucí německých organizací a ciziny.

Současnost republiky je tak samozřejmá, že na minulé křivdy a boje za historická práva zapomíná. Neváží si zásluh našich předků o politická řešení, před násilným! I tehdy v otázce

Těšínska si přál Beneš kompromis, s ohledem na historické souvislosti i budoucí dobré vztahy s Polskem, přestože po 600 let patřilo Českému království. Došlo na sedmidenní vojenský střet s Poláky a řešení problému silou. Ještě dlouho se měnily hranice kolem Hlučínska. Velmi složitá situace nastala i kolem Slovenska a maďarských nároků včetně vojenských řešení. Válka s Maďarskou republikou rad se Beneše musila dotýkat, při všech povinnostech v Paříži, potřebou koordinovat práce značného počtu našich delegátů. V té době se jeho život obohacuje také o spolupracovníka a přítele nejvěrnějšího, Jana Masaryka. Začínal jako jeho asistent, aby později vynikl v diplomacii a stal se naším velmi oblíbeným politikem.

Později Edvard Beneš napsal jako „Náš největší úkol národní“: *„poslední válka znamenala vrcholný bod evropské historie posledních dvou století. Ve válce stala se pak ideologie národností jednou z velikých sil ideových, která spolurozhodovala o osudu všech národů války se účastnivších. Nechci se zmiňovati podrobně o velikých koncepcích nacionalistických, jak byl pangermanismus, panslavismus, panamerikanismus, které jsou do jisté míry jednostranným, přehnaným zdůrazněním principu národnostního. Chci jen ukázat, jak se idea ta stala součástíkovou poválečného myšlenkového systému člověka zejména evropského a jak na ni ve svém denním životě naráží, s ní se potýká, o ni bojuje a konec konců s ní se musí definitivně vypořádat.“ (19)*

Doba, ve které naše předešlé generace žily, a jak Beneš zdůraznil v denním životě, přinesla už definitivně zcela jiné vypořádání. Až s posledními válečnými a politickými událostmi v Evropě. Rychlým násilnickým odtržením celého pohraničí, byl krátce národním státem, později Česko-Slovenským, a přes Protektorát po šest válečných let vytrval, v idejích položených

před dvaceti sedmi lety v roce 1918, pokračujícím bojem. Aby národy opět dosáhly svobody republiky, jen československé.

Sám vyjádřil v nové republice srozumitelně svůj postoj k národnímu citění: „*Osudovým úkolem naší generace je tudíž v těchto nových poměrech náš národ zajistit, připravit, upevnit, nejen kulturně a mravně, nýbrž i materiálně, tj. také početně. V tom jsem velkým, žhavým nacionalistou československým a tento důsledný československý nacionalismus nepřestanu nikdy hlásat*“. Tak citlivou otázkou byly národnostní problémy, které postupně převládly nad náboženskými a sociálními, od počátku úsilí o naši státní samostatnost.

Sociální napětí po válce nebylo ale o mnoho menší, a řešil je Masaryk s vládou, stejně jako její důsledky, později Beneš. Například nerovnost ve vlastnictví půdy, pozemkovou reformou. Jestliže v českých zemích 145 šlechticů a velkostatkářů vlastnilo 24 procent půdy, vedle velkých majetků církve. Pozemková reforma po několik let zaměstnávala nejen zákonodárce, ale jejím prováděním vznikalo dost sporů a pokusů o korupci, nebo klientelismus. Noví majitelé půdy se dožadovali spravedlivého výkladu zákonů, bez diskriminace. Někdy byli více postiženi němečtí zemědělci, když česká agrární strana měla ve vládě silné pozice. Snad sehrály svou roli i nevyřízené účty po Bílé hoře. To vše by byl reálný obraz, často idealizované První republiky, provázené značnou nespokojeností s poměry. Velká válka tak znamenala ve světovém vývoji řadu převratných změn.

Budování státu.

Největší národnostní menšinou byli Němci a boj o samostatnost se musil odehrávat bez nich. Jelikož v době války i po ní nechtěli stát v bojích o samostatný stát na naší straně. Princip usmíření vyjádřil Masaryk Benešovi již v prvních dnech vzniku republiky, směrnicí: „vyjednávat s našimi Němci, aby přijali náš stát, který

nebude nacionalistickým výtvořem, ale moderní pokřokovou demokracií“. Považovali to oba za naši vnitřní věc a vývoj republiky v mířových poměřech, mohl splnit jejich představy nastíněné v publikaci „Idea Československého státu“. Pro další vyhocené události se ale idea nenaplnila. Náš demokřatický stát zůstal v Evropě osamocený. Reagovat na vše vyžadovalo od našich vlád a prezidentů těžká rozhodování! Prožívali vše osobně, s velkou odpovědností, při řešení tak osudových situací.

Že i **prezident Beneš vnímal historický odkaz předků** správně, poskytne s časovým posunem, jedno jeho poselství. Mnohem později k 8. listopadu 1946, náš prezident ve Svobodných novinách č. 255, po ukončeném odsunu velké většiny, asi 2 milionů Němců, shrnuje:

„Drazí spoluobčané! Náš národ měl odedávna jeden trpký problém: Jeho vztah k západnímu sousedu, k Německu byl vždy jeho otázkou životní. Od dob posledních Přemyslovců se proměnil v problém soužití s Němci ve vlastní zemi či státu. Vzpomeňme tu nejdříve knížete Václava, vzpomeňme neblahé obsazení Království českého braniborskými žoldněři ve XIII. století. Připomeňme si nejen slavná vítězství božích bojovníků Žižkových nad německými křižáckými vojsky, ale právě dnešního dne se znovu zamysleme nad krutou porobou, do níž nás uvalila porážka na Bílé hoře. Za naší doby byl pak náš poměr k Němcům řešen jak v první, tak i ve druhé světové válce. Jestliže jsme dvacátým osmým říjnem 1918 odčinili Bílou horu vojensky, neměli jsme tehdy ještě dosti sil odčinit ji plně i politicky. Já sám, jako tehdejší ministr zahraničí, musil jsem vynaložit na podzim toho roku mnoho úsilí, abych úspěšně čelil snahám Němců, zvláště zemi Koruny České. Tak se problém soužití Čechů s Němci přenesl i do mladé republiky. Prezident Masaryk formuloval řešení této otázky už v prvním svém poselství Národnímu shromáždění 22. prosince 1918 zcela jasně takto: „My jsme

vytvořili náš stát. Tím se určuje státoprávní postavení Němců, kteří původně do země přišli jako emigranti a kolonisté.“

Naši Němci se však s tím nechtěli smířit. Tehdejší jejich vůdce dr. Lodgman zpučně prohlásil 27. října 1922 ve sněmovně: „Kdo se domnívá, že není nejvyšší povinností německých poslanců páchatí velezradu, mýlí se.“ A v takovém duchu jednali i poslední svědčové našich Němců, Henlein a Frank.

Varoval jsem je několikrát. Veřejně jsem to učinil při prvé naší mobilizaci na projevu v Táboře dne 21. května 1938. Ve smyslu slov Masarykových jsem šel až na nejzazší mez smířlivosti a naposledy jsem je varoval 2. září 1938, kdy jsem zvláště poslanci Kundtovi otevřel jasně perspektivu budoucnosti. Naši Němci se však slovy Henleinovými v Aši 15. září toho roku zcela otevřeně vyslovili pro své připojení k říši, čímž kancléř Hitler pak lordu Chamberlainovi operoval jako zřejmým plebiscitem.

V předmnichovském jednání jsem se vždy dával vésti stanoviskem mravním a úzkostlivě jsem dbal toho, abychom se nikdy neprohřešili proti své tradici národní, proti své víře v demokracii a v lidskost. A skutečně jsme v letech 1938 a 1939 neopominuli nic, co by nebylo mělo význam pro absolutorium v této veliké dějinné zkoušce našeho národa.

Šlo mi o to, abychom i my, i naši Němci vyslovili mravní soud o své vzájemné politice. Tento soud vysloven byl: Celým svým postupem, všemi svými činy německý národ u nás definitivně odsouzen byl.

Naši Němci nejenže zradili stát, nýbrž zřekli se demokracie a dali přednost válce. Pohaněli tím lidství a těžce, nesmírně těžce se provinili proti lidskosti, když zvolili k prosazení svých úmyslů cesty nejbrutálnější a nejbarbarštější. Opakuji: Náš soud není jen politický. Naši Němci byli odsouzeni mravně (...)

Přestáváme být státem národnostním a stáváme se státem národním, opírajíce se na východě o velikého slovanského

spojence, při vši úctě ke spojencům západním. Postupimská konference loňského roku potvrdila tento nový ráz naší republiky. Suklidněním jsem podepsal 2. srpna 1945 ústavní dekret o úpravě čs. státního občanství osob národnosti německé a maďarské, který mi toho dne vláda předložila... Tímto dekretem splňujeme také svou povinnost vůči sobě, vůči svým dětem a budoucím generacím. Není to naše libovůle. Nikdy jsme tímto aktem také nezamýšleli pomstu:

Je to jen a jedině splnění požadavku, který na nás klade naše historie, naše přítomnost i budoucnost.

Poselství má význam k pochopení, co dramaticky následovalo. Podtrhuji, v souladu s vládou i občany, jako nezbytné Benešovy politické kroky. Vedoucí k zabezpečení svobody, demokratické a mírové budoucnosti všech občanů státu. Tedy i pro naše národnostní menšiny s československou státní příslušností! Stali se svobodnými a rovnoprávnými příslušníky ekonomicky velmi vyspělého státu. Pod ochranou našich smluvních spojenců.

Vraťme se k prvním dnům tohoto státu, za který se mladý ministr Edvard Beneš plně angažoval. A požádal francouzskou vládu, jako ministr obrany, o vojenskou pomoc pro uklidnění „občanských válek“ v pohraničí. Protože doma se odehrávaly dramatické a krvavé střety s pokusy o odtržení částí území, po vyhlášení Deutschböhmen. Dále jmenované Sudetendeutschland, Böhmerwaldgau, Kreishauptmannschaft Znaim a j. již od 29. 10. 1918! Dokonce vídeňský zákon z 22. listopadu 1918 prohlásil za državu nové rakouské republiky mimo tato území ještě Brno, Olomouc a Jihlavu. Francouzská pomoc přišla až v lednu 1919. Bylo vedeno vyjednávání s Národním výborem, ale jednání skončilo 8. listopadu a naše území bylo postupně vojensky obsazováno. Lze říci, že Němci neměli z pohledu vývoje našeho státního území nikdy do té doby v moci ta, na něž si činili nárok. Prezident Masaryk ve svém prvním poselství 22. prosince 1918

na to reagoval: „americká republika podjala se raději občanské války, než by připustila secesí svého jihu“. Pro další politický vývoj v německé otázce je to předznamenáním pro pochopení současníky. Nebo v případech vojenských zákroků na Těšínsku a proti Maďarské republice rad, Beneš vyjednával řešení hranic. Jako uznávaný ministr zahraničí, jednal mírovými smlouvami o žádosti a dobrovolném připojení Podkarpatské Rusi, a o jejím svobodném autonomním postavení v československém státu.

Pro lid svobodné vlasti vedle politických stran mohly dále působit národní jednoty a Matice. Slovenská liga, stejně jako německé národní svazy a bundy, polské, maďarské a ruské svazy a spolky. Přitom Ústavní listina stanovila (§4), že státní občanství v republice Československé je jediné a jednotné. Všichni státní občané jsou si rovni před zákonem a mají stejná práva občanská i politická bez ohledu na rasu, jazyk nebo náboženství. Byla uzákoněna naprostá rovnost pohlaví. Jakékoliv pochybnosti o svobodném postavení menšin by vyvrátily statistické údaje. Počty německých nebo maďarských škol, knih, časopisů nebo spolků i v konfrontaci s okolními státy podstatně nejvyšší.

V těchto souvislostech je pravdou, že republika jako více národnostní stát, měla opravdu těžkou úlohu, aby byla všemi občany přijata! Měla je přesvědčit, a dokázat stát na základech humanity, svobody a demokracie. Na těchto ideálech stát vznikl a proto občany respektován. Nic občanům nebránilo v osobním vývoji, vzdělávání a uplatnění odborném i politickém. Takto svobodná, se často první republika zjednodušeně charakterizuje v naší novodobé historii. V důležitém Masarykově poselství k prvnímu výročí 28. října řekl, že zachování samostatnosti vyžaduje „**rozbít nejen vnější pouta, nýbrž i vnitřní, osvobodit vnitřního člověka, jeho duši!**“

Vytvářet vlastní stát více národní společenství se teprve učilo. Prezident tehdy připomínal, že nápravu nelze čekat jen od státu

a jeho správy, i občané mohou přece pečovat o duši národa: „**Bez mravních, bez charakterních jedinců, bez zdravých rodin, bez věrného přátelství, bez loajálnosti k různým společenským organizacím, jejichž jsme členy, bez solidnosti ve vší naší činnosti nemůže být silné republiky. Demokracie bez uznání mravní autority, autority zásad a povolaných osob, je nemožná.**“ Platné očekávání i dnes; zapomínáme!

Nový stát se musel poměřovat se světem a velmi záleželo na jeho zahraniční politice. Hlavní úloha tak připadla připravenému Edvardu Benešovi. Důkazem schopností bylo i dlouhé působení ve funkci ministra zahraničních věcí!

Složitostí každého státu je ale společenská dohoda o formách soužití občanů, jejich práv a povinností a z toho plynoucích problémů. Byly i spory, co je důležitější, zda politika vnitřní, nebo zahraniční. I k této otázce se Masaryk vyjádřil jasně: „při vší naší veřejné činnosti doma pamatovat na to, jak zároveň působíme za hranicemi. Jak na příklad náš obchod do značné míry je závislý na zahraniční politice. Stejně naše finance a celý náš průmysl, také naše zemědělství a naše sociální reformy a vlastně všechna naše politická práce jsou v úzkém vztahu k politice zahraniční.“ Proto byli přirozeně vždy v úzkém vztahu a konzultacemi svázáni TGM a Beneš.

Zakladatelé ČSR v čele s T. G. Masarykem se setkávali i s nepochopením občanů. S jejich představou o státu a funkci státních institucí. Lidé podléhali vlivu různých ideologií na úkor demokracie. V tom však neexistovaly zábrany, a nepomáhaly ani rozumné argumenty. Těžce se prosazoval rozum a společné výhody proti stálým snahám dělení státu na autonomie Němců i Slováků, o kterých známe, k čemu později přispěly.

Vždy je to problém politické reprezentace na jedné straně a životních zájmů, kterými často národnosti operují. Už záhy byl TGM napadán, že nedodržel, co slíbil Slovákům. Mýtus se

opakuje, jakmile se otevře problém našeho soužití. Beneše se přirozeně týkal později také. Podstatu popsal o svém jednání v Pittsburghu mezi Čechy a Slováky, Masaryk takto:

„Dne 30. června 1918 podepsal jsem dohodu („Československá dohoda“, ne smlouva!), učiněnou Slováky a Čechy americkými. Tato dohoda se stala k uspokojení malé slovenské frakce, která snila o bůhví, jaké samostatnosti Slovenska. Proti tomu se smluvili naši Češi a Slováci na dohodě, v níž se pro Slovensko žádá vlastní administrativa, sněm a soudy. Podepsal jsem dohodu bez váhání, protože byla lokální smlouvou amerických Čechů a Slováků mezi sebou. V dohodě bylo ustanovení, že legální zástupcové slovenského lidu budou rozhodovat sami o podrobnostech slovenského politického problému. Podobně jsem ve vlastní „Deklaraci nezávislosti“ ustanovil, že Deklarace není než pokusem, budoucí ústavu charakterizovat, a že o ústavě samé budou definitivně rozhodovat legální zástupcové lidu. A to se stalo přijetím naší ústavy nejen Slováky, nýbrž i Čechy a ovšem i mne. Pro jednotu se vyslovili zástupcové Slováků dne 30. října 1918 v Turčianském svatém Martině, a před tím 1. května, tedy před pittsburskou dohodou, v Liptovském, Svatém Mikuláši. O tuto jednotu běží – autonomie je oprávněný požadavek stejně jako centralism, ale hlavní úkol je, ustanovit správný poměr mezi oběma.“ (8)

Německá soc. demokracie, podobně už v svolání k prvním parlamentním volbám v dubnu 1920 si i ona neprávem stěžuje: „Ústava podřizuje kulturní zájmy našeho národa právě tak jako zájmy Slováků, Maďarů a Poláků libovůli českého národa. A tak přesazuje nacionální boj národů o moc ze starého mocnářství do Československa“. Němci mohli převratem být tak překvapeni, že jejich politikové se ještě dlouho nemohli zorientovat, v jiných poměrech, než byli ochotni účastnit se na vládě. Ale relativně klidný vývoj přerušila světová krize a diktátorské režimy. Vliv

nezaměstnanosti a chudoby se odrážel na stoupající podpoře krajně levicových a pravicových stran i u nás. Prezident Beneš, po zvolení, často v projevech apeloval na zodpovědnost všech občanů i politiků, za společný stát. Vždy, a až do konce života, se držel idejí, na kterých pomáhal stát budovat. Pro nový stát, národnostně vývojem tak promíšený, že i národnostní hranice bylo obtížné územně určit. Nebyla Benešova představa správním konceptem při zastoupení menšin nereálná. Nikoli podle zemí, ale všech národnostních žup. Vliv na politiku však mělo šíření idejí, které byly značně působivé a zhoubné. Vášnivé boje, jako dříve náboženské. A vždy se do čela staví více fanatičtí stoupeni, než humanisté. Tak se mohl stát mluvčím za naše Němce, bývalý rakouský důstojník a bankovní úředník, turner Konrád Henlein. Vyznavač pangermánské ideje. Mohl u nás bez obav, roku 1931 svobodně publikovat článek, o „neněmeckém parlamentarismu a neněmeckém systému politických stran, který rozděluje naše lidi.“ Pevná ruka fašistů mu byla vzorem, a proto získal podporu většiny soukmenovců. Přesto, proti nacionalistickým radikálům, stála idea demokracie, poskytnout všem občanům nového státu větší spravedlnost a větší svobodu, proti Rakouské monarchii!

Evropské státy v hlubokém hospodářském úpadku po válce, se potýkaly s různými vnitrostátními problémy. Natož uskutečnit vedle našich ideálů i blahobyť všech obyvatel státu! Beneš často významně jednal o ekonomických otázkách. Dokazující jeho široké zaměření. V jednání o budoucnosti Škodových závodů, jedné ze tří největších evropských zbrojovek, aby nepodléhala reparacím. Velmi se zasazoval o úzkou hospodářskou spolupráci s Francií. Ta byla prospěšná, přes jistá omezení, která ukázala, jak málo o nás Francouzi znali. Vztahy byly dosti protektorské. Na plné porozumění a rovnoprávné vztahy asi chybělo těch 50 let nerušeného, demokratického vývoje. Vývoj dalších událostí ukázal, jak jeho důvěra v hloubku vztahů s Francií byla mylná.

Beneš pokládal za nutné, aby nový stát dokázal, že je rozumný a mírotvorný. Že se podřizuje autoritě mírové konference. Od jejího zahájení vyvíjel vždy obdivuhodnou činnost, psaním memorand, korespondencí delegátům a řadou osobních jednání. Dokument podepsal Beneš sám, bez Dr. Kramáře, ale mírová rada rozhodla, pokládat jeho podpis za konečné schválení smlouvy. Později v r. 1921 se ukázalo, že to bylo správné. I na základě arbitráže, kdy větší část Těšínska připadla Polsku, ale ČSR dostala své železnice a některé z uhelných pánví. Rovněž se podařilo obhájit naše řešení menšinových práv v Ústavě nové republiky. V první sestavě vlády bylo problematické zastoupení německé menšiny.

Jako složitou otázku reparací i za ně, Beneš řešil na základě společného plánu, aby milióny občanů republiky, válčících na rakousko-uherské straně z donucení, nebyli povinni nést stejný podíl na reparacích. Pro nás představovaly 750 milionů franků předválečných dluhů Rakouska Francii, včetně dluhů za pomoc při osvobození. Protože i jiné nové státy přispěly ke zhroucení Rakousko-Uherska, došlo na kompromis, „taxy za osvobození“, uložené Československu, Rumunsku, Jugoslávii a Polsku, kterou ve výši dvou miliard Kč společně zaplatili Spojencům.

Veškerá jednání, do podepsání versailleské smlouvy v Saint-Germain 28. června, a další 10. září, politického, geografického i hospodářského rázu, byla značně delikátní. Při nebezpečných revolučních tendencích a vojenských zákrocích proti bolševizaci Evropy. Beneš dokázal reagovat většinou rozvážně i na rozdílné politické názory, jak diplomatů, tak vlastních krajanů. Poznával střety mezi Itálií, Francií a Anglií více pro vlastní politické, či vojenské i hospodářské zájmy, v nově utvořených státech, než naplňovat přání, aby byla Velká válka tou poslední. Přesto naše delegace v čele s Benešem byla úspěšná a jeho návrat i obsáhlý projev v parlamentu jeho velikým vítězstvím.

Upevnil obranu smlouvami tzv. Malou dohodou, a její význam se osvědčil vůči Maďarům již r 1921 v pokusu K. Habsburského získat znovu uherský trůn. Hrozilo Československo, Rumunsko a Jugoslávie, že jsou připraveny vynutit si vojenským zásahem Karlův odchod. Pod tímto nátlakem musel ustoupit. V Praze se tak řešila i mezinárodní politika, protože v Praze teď byla sídla vyslanectví a velvyslanectví, a prezident s ministrem zahraničí se bezvýhradně podporovali ve službě našim zájmům.

Doma

Po této vyčerpávající práci, které Edvard Beneš věnoval obětavě všechny své schopnosti a síly, se tedy 24. září 1919 vrací do Prahy s triumfálním přivítáním, spolu s Hanou, která doma za války, prošla dvojím vězněním (6 a 4 měsíce). Přitom vězení snášela tak špatně, fyzicky i psychicky. Při vyšetřování odpovídala, na snahu dokázat jí spoluvinu na mužově činnosti, ale velmi promyšleně. Když se vyšetřovatel ptal, zda jí nebylo divné, že se nevrací z ciziny, odpověděla: „Nic zvláštního jsem na tom neshledávala, protože jsem byla zvyklá svému muži bezpodmínečně důvěřovat.“ Rozhodně to byla pravda. Druhé žalářování našťěstí skončilo 30. ledna 1917 a proces nebyl pro její amnestii dokončen. Když se to muž se zpožděním dozvěděl, napsal Masarykovi: *“Mám dojem, že všechno jde báječně. Od několika dní jsem poprvé klidný od počátku války a zejména od mého útěku. Také mne uklidnilo propuštění mé ženy – aspoň nabere opět trochu síly a klidu.”* První dopis mohl Beneš poslat své ženě až 2. listopadu 1918 ze Ženevy: *„Vzpomínal jsem tolik a stále na Tebe, na Vás všechny. Slyšel jsem, co jste vytrpěli, jak zlé to bylo. Jak jste se chovali a drželi důstojně, to byla moje největší radost. Já zde zato jednal tak, že to Vaše utrpení velmi draho bylo jimi vykoupeno.“* Později, už z Paříže: *„Mám zde situaci mezi Francouzi, Angličany, Italy i Američany takovou, že*

v zájmu naší české věci musím být zde až do dojednání míru. Nečekal jsem opravdu, že to bude tak rychle, ani že to bude triumf tak úplný, ani že osobně události mne postaví do takové situace“. Hana odpověděla: *“Mám Tvůj dopis, už druhý a radost ohromnou. O překot shání lidé Tvoje obrázky, už jsem dala všechny a ještě nestačí. Je to všechno až příliš krásné – aby se nevkradly do duše obavy, teď Eduško, na Tebe čekám, jak se těším na chvíličku, která mně Tě zase vrátí. Jsi tolik hodný, že mě vezmeš s sebou, já toužím poznat ta místa, kde jsi se, nyní zdržoval a vůbec něco jiného vidět a učit, tolik se chci učit.“* Korespondence z té doby je dojemná i velmi upřímná! Jak jí náš ministr svěřil: *„Připrav se ovšem na to, že budeš reprezentovat. Dávat diner et déjeuneur, chodit na diner a déjeuneur k ministrům, vyslancům, prezidentu atd. Atd. Je to strašná robota, ale musím to dělat. Právě v této době mám řadu funkcí nepříjemných pro mne. Je zde král anglický, musím oficiálně se účastnit. Dnes večere u prezidenta republiky v přítomnosti krále, zítra u ministra Pichona, totéž se připravuje s králem italským, belgickým atd. Víš, že ty věci mně dost nejdou. Ale v zájmu vlasti člověk vše udělá.“* Hana přijela do Paříže na Nový rok 1919. (39)

Odměnou mu bylo nezapomenutelné Benešovo dojemné setkání s prezidentem Masarykem, a lidmi v přeplněných ulicích Prahy.

Nebude zbytečné uvést, jak stručně bylo Benešovo zhodnocení událostí, jeho charakteristickým zvykem (aniž by vypočítával své zásluhy): *„Jednotlivé úseky Masarykovy práce ve válce je možné časově umístit asi tak, že v r. 1915 převládala práce organizační, v 1916 propagační, v 1917 vojenská a v r1918 diplomatická, která teprve dosáhla úspěchů.... Pod vlivem těchto událostí došlo dne 14. října 1918 k formálnímu ustavení národní vlády československé, 18. října k proklamaci washingtonské deklarace. K uznání československého státu od Francie 16. X, od Itálie 21.*

X. a od Anglie 23. X. Dne 31. října se sešla první spojenecká konference a na té už Československo diktovalo svým zástupcem po 4 letech války podmínky míru svému bývalému císaři...“

Zaslouženě si mohl užívat slávy a zásluh. Doma ve vládě i jako ministr zahraničí poznával formování vnitropolitického života uskutečňováním programů vlád. Dokonce v jedné úřednické, od 26. září 1921 do 7. října 1922, jako její pátý předseda. V té době se po porážce kontrarevoluce a intervence posílilo mezinárodní postavení sovětského Ruska. Mezinárodní konference v Paříži zkoumala možnosti hospodářských a obchodních smluv. A po Velké Británii nezůstalo ani Československo stranou, a Beneš s komisařem zahraničí Čičerinem dojednal návštěvu naší delegace průmyslníků a obchodníků, a zřízení stálých obchodních misí na podzim 1921r. Přitom ruská emigrace byla u nás dále přijímána a podporována. Možno říci, že v jeho osudu sehráli i tehdy roli naši komunisté. Když zažil koncem roku 1920 boje o dělnický Lidový dům za pomoci generální stávky. Končící střety s policií a 14ti obětí. Ve vládě sociálních demokratů tehdy došlo k rozpadu, vytvořením radikální frakce. A následnému jmenování dvou úřednických vlád. Počátky k založení Komunistické strany československé 16. 5. 1921 a sloučením bez rozdílu národností 30. 10 – 4. 11. 1921 na 350 000 členů. Takto se, podporování v parlamentních volbách v roce 1925, dostali na druhé místo s téměř miliónem hlasů. Ti jistou dobu dokonce kritizovali vládu za její přístup k německé menšině a hájila jejich právo na sebeurčení. S jejich úspěchy lze též považovat počátek meziválečné umělecké avantgardy. Která uvěřila v beztrždní společnosti aniž chápala Komunistický manifest. V roce 1929 radikalizací KSČ, jejímu dalšímu rozštěpení, na pro moskevské „karlínské kluky“ v čele s Kl. Gottwaldem. Benešovi se objevil silný ideologický soupeř, jako později v Německu Hitler.

Byla obtížná doba s hospodářskými a finančními krizemi. Kdy v říjnu 1922 kurs čs. koruny byl nejnižší. Následovala Švehlova vláda, a roky konjunktury až po světovou krizi. Masaryk i Beneš stále ovlivňovali mnohé události. Ne náhodou TGM napsal ve Světové revoluci velké uznání: „Hned na začátku těchto pamětí musím promluvit o dru Benešovi... myslili a pracovali jsme paralelně. Vývojem událostí dr. Beneš rostl, při vši vázanosti umluveným programem postupoval v provádění hlavních úkolů velmi samostatně. Jeho iniciativnost byla značná a pracovitost neúporná.“ atd. Často se také sám Beneš, stával v poválečné mašinérii, kdy zůstávalo na vlivných místech dosti vyznavačů monarchie, poslední nadějí na spravedlivé jednání.

Z pamětí legionářů Jana Košťála a Johna Vilda, můžeme poznat, že ani legionáři přes určité výhody za odsloužené roky nebyli vždy zvýhodněni při hledání zaměstnání. Jak se traduje. Zvláště u dobrovolníků, Čechoameričanů, kteří na Masarykovu výzvu bojovali v legiích a pak se vraceli z ruského zajetí do staré vlasti. Nabídky vždy neposkytly možnosti se zde uživit i s jejich rodinami. To dokládá velký počet našich vystěhovalců do Ameriky z té doby. Po zvážení své situace, vyhnout se živoření, nebo ubírání práce zdejším nezaměstnaným, obrátili se na pomoc úřadů na cestu zpět do Ameriky. Přes Vojtu Beneše, s kterým se znali. Úřadoval ve velice skrovné kanceláři, takže se nejdříve neubránili otázce, zda nemají pro inspektora škol celé republiky lepší místnost? Pamatovali si jeho odpověď: „Hochu, ta sláva je už pryč, já musím být rád, že mám tohle! Kdyby nebyl můj bratr zahraničním ministrem, mně by tenhle úřad nedali. (Přesto, že organizoval velké dodávky různých potřeb do staré vlasti od krajanů z USA). Tak svět odplácí. Vy hoši jste šli z blahobytu osvobozovat vlast, z které jste museli odejít za lepším chlebem, a co pro vás republika udělala? Já vám to věřím, že se vám tady nelíbí. Zůstává zde hodně věcí jako za Rakouska, patolízalství

a protekce. Kdo není dost drzý, nikam se nedostane. Kdybyste byli učitelé, tak bych vás hned umístil do pohraničí, ale dám vám dopis na repatriční úřadovnu, snad vám to trochu pomůže“. V tomto repatričním úřadu ležela žádost dlouhé měsíce až se dostali k ministrovi sociální péče Habermanovi i jeho slibu, že až bude dosti fondů, žádost vyřídí. Stále čekali až do srpna 1923, kdy jim důstojník z Omahy, který verboval v Nebrasce dobrovolníky do čsl. Legií ve Francii a nyní působil u Ministerstva národní obrany řekl: “Víte bratři, tady je ještě zažraný rakouský systém, všechno na dlouhé lokte, jděte na hrad přímo do kabinetu Dr. Ed. Beneše, on se právě vrátil z Londýna, on vám jistě pomůže.“

Druhý den šli na hrad. Přišli před kancelář zahraničního ministra Dr. Beneše a tam stál před kanceláří legionář Alexa a nechtěl je pustit, a že si musí podat žádost o audienci. Odpověděli, že nemuseli podávat žádost, když je verbovali v Americe a ať nepřekáží. Šli dále a Dr. Beneš vstal od stolu, vyzval je, aby si sedli, nabídl doutník a řekli mu svoji záležitost. On se divil, proč jim úřady dělají obtíže v repatriaci zpět do USA. Vzal telefon, zavolal ministra Habermana a řekl, že si přeje, aby byli vypraveni i s rodinami do Ameriky druhou třídou vlakem i lodí. Sociální ministerstvo a ministerstvo zahraničí se rozdělí o hrazení útrat. Podal nám ruku, přál nám štěstí a zaslal pozdrav americkým krajanům. Dostali jsme hned pas na americkém vyslanectví a banka Čsl. Legií nám opatřila lístek z Prahy až do USA ve druhé třídě vlakem i lodí Canada. Byli jsme rádi, že jsme nemuseli prožít hitlerovskou hrůzu, ve které bychom jako legionáři ztratili krk!

Snad tato epizoda z mnoha tisíců jiných, podává obraz o řešení jedné události i důvěru v rozhodnutí nesporné autority, mladého Ed. Beneše. Respektoval, že po převratu a létech hladu, se stalo sociálním problémem vystěhovalectví. V desetiletí 1920 – 1929

bylo vydáno 320. 630 pasů v celém Československu. Podobnost rozhodnosti v jednáních, ukazuje i sílu osob TGM a Beneše, při výběru sídel úřadů prezidenta a ministerstva zahraničí. Ne náhodou dnes stojí jejich sochy před těmito úřady.

Beneš prosadil prozřetelně i zakoupení značně nákladné, ale velmi výhodné budovy v Paříži pro naše velvyslanectví. Bez zajímavosti nejsou i jejich společné kulturní zájmy a účast při velké výstavě francouzského moderního umění v Praze 1923. Zakoupením světově cenných uměleckých děl, provázené opět všemi možnými výtkami kritiků, jako základ Národní galerie a vysoce oceňované znalci umění. S kritikou se setkával dále a na mnohé útoky musel odpovídat. Krajní národovci mysleli, že měl na mírové konferenci získat více území, nebo mu jiní dávali, přímo za zločin, že podepsal tzv. taxu za osvobození. Poukazovali na to, že národ byl zpuštěn a má-li existovat, měl naopak reparace dostat!

Další vývoj dal Benešovi za pravdu, kolikrát i proti většinovým názorům. **Za pět let po znovuzrození samostatného státu bylo Československo už jedním z nejlépe prosperujících států.** Přesto, i pro své mládí, ale především i proto, že Masaryk byl nedotknutelný symbol, se stával dál terčem kritiky on. Jistou úlohu zde sehrálo soupeření o zásluhy, které měl i domácí odboj. Až jednou napsal Masaryk ostrý článek, když ztratil trpělivost: „že někteří z těchto osvoboditelů národa se stali osvoboditeli až teprve, když boj o svobodu byl jinými vyhrán a Rakousko určeno k zániku“! Poslouží k Benešovu charakteru:

Protože článek nebyl podepsán, byl za jeho obsah podezříván a napadán Beneš. Přirozeně o něm před tím nic nevěděl, protože Masaryk předvídal, že on by si takový článek nedovolil. Přesto vše vzal Beneš na sebe, aby prezident nebyl vtažen do sporů! Vždy se s Masarykem stýkal bez předsudků, a respektovali své různé pohledy a názory, vedoucí vždy ke shodě. Nikdy jeden

druhého by nekritizoval. Za 25 let společné práce! (Korektnost, slušnost, pochopení a tolerance nevídaná. Proti nespravedlivé současnosti, jakým projevem hlouposti a nevďěčnosti je Edvard Beneš opomíjen). Přitom mívali známé protichůdné názory, jako v únoru 1934 v případě devalvace koruny. Nebo v projednávání ústavního zákona o zemském uspořádání státu, Beneš uvažoval podle národnostního složení vytvořit tzv. župy. Jejich politické zastoupení by mělo zabránit čistě geografickému dělení státu. Německá menšina se chtěla opírat ideologicky o národní kmene, jako byly tradiční stavy, základní kameny feudální společnosti. Koncepti sudetoněmeckého kmene. Což však i říšští nacisté odmítali a chápali je jako árijce, tedy národ německý.

Mnoho takových pohledů na možnosti řešení problému, vedou k pramenům Benešových politických úvah. Už v dubnu roku 1935 reagoval na vzrůstající Henleinovo hnutí Sudetendeutsche Heimatsfront, ve shodě se socialistickými stranami, aby byla rozpuštěna. Ale bez agrárníků, takže se začátkem dubna 1935 premiér Jan Malypetr s ministrem zahraničí Benešem, v Lánech radili s T. G. Masarykem a ten v rozhovoru řekl: „Zbytečně se dělají s Němci nešikovnosti. Je-li Henleinovců tolik, co budou dělat, když jim něco zakáže? Tož rozum! Víím, že se nesprávně postupuje. Ergo, já nebudu dělat takové hlouposti.“ Tak konečně Masarykovo rozhodnutí připustilo, čtrnáct dnů před volbami, jejich rovnoprávnou účast. Dříve neprošly, Německá nacionálně sociální dělnická strana DNSAP a Německá nacionální strana DNP, které odmítaly existenci Československého státu, a nyní s názvem Sudetoněmecká strana SdP získala 20 % před 13 % agrární stranou. Změnili tedy jen název, ale nikoliv cíle.

Oba se přirozeně zabývali, jako přední tvůrci nového státu, budoucností. Masaryk již po abdikaci, řekl Čapkovi: „Často, když nemohu usnout, si hledím představit, jak bude svět vypadat za dvacet, za třicet, za sto let. Beru to nejlepší a vývoje nejschopnější

co vidím dnes, a hledím si to rozvinout dál.“ Odhadl proces hospodářského rozvoje střední Evropy, i pokrok v sociální oblasti. Lepší organizaci výroby a stoupající životní úrovní lidí. V Československu viděl dál nezadržitelný proces kulturního a hospodářského vývoje a vyrovnávání mezi kraji pokročilejšími a zaostalejšími. Předvídal rychlejší růst populace: **“Slováci budou růst rychleji než my; Slovensko jim bude malé a lidé z hor budou sestupovat do nížin a do měst, jako se děje jinde; úzkoprsý autonomismus, který by stavěl přehradu mezi Slovensko a západní země, by leda překážel vývoji, který mluví ve prospěch Slováků. Československo, to neznamená jenom Větší Čechy, ale také, a zvláště Větší Slovensko, československý národ nebude produktem nějakého přenárodnění nebo pasivní amalgamizace, nýbrž výsledkem přirozeného růstu populačního a kulturního. Slovenská politika, která by aspoň trochu myslela na budoucnost, by musila především počítat s faktem, že vliv a účast Slováků na životě celého státu poroste; ten fakt ukazuje cestu bezpečněji než všelijaká, třeba i důvodná nespokojenost.**

Statistické tabulky nám dovolí i jiné závěry do budoucnosti, a sice pro naše soužití s Němci uvnitř hranic státu. Ukazuje se totiž, že na straně Němců se jeví daleko pomalejší populační růst než na straně Čechů a Slováků; průběhem generací porostou naši Němci víc a víc do stavu menšiny. Čím bude jasnější, že hranice našeho státu jsou vedeny s konečnou platností, čím lépe budou zaručeny naší silou i naší orientací evropskou, a dále, čím pevněji udržíme svou domácí a národní tradici svobody, demokracie a snášenlivosti, tím víc se samo německví v oblasti našeho státu bude vyvíjet směrem kmenové odlišnosti, jejíž stopy nacházíme už teď. Je-li dnes název sudetských Němců slovíčkem jenom politickým, bude jednou nevyhnutelně termínem přímo národopisným;

nezdržovat tento vývoj; to je stejně zájem jejich jako náš. Nechceme je počestit, ale musíme chtít je počeskoslovenštit. Nic platno, proto musí zůstat česká Praha i jejich hlavním městem a ústředím pro jejich soužití s námi a s republikou; to veliké poslání jí náleží a bude jednou z jejich největších ctí.“ (33) Skoro to jsou prorocká slova, která by se mohla v naší historii též připomínat.

Benešovi bezesporu známá idea a jím ctěna; a v jejím souladu se budoucího vývoje týkal také jeho příspěvek „Náš největší úkol národní“ ze 4. května 1935: *„Idea národní v dnešní formě je produktem doby moderní, i když národní celky jako takové hrály vždy v historii světové velkou roli. Je výsledkem renesanční a reformační filosofie a humanitní filosofie francouzské revoluce, prohlásivši práva člověka a občana. Ve svém boji se spojila tato idea úzce s ideály moderní demokracie. Všecky tyto události učinily z idejí národnostních a z jistého druhu nacionalismu nerozbornou součást světového názoru vůbec a speciálně názorů politických, sociálních a hospodářských, dnešního evropského člověka. Celý svět je dnes znacionalizován. Nedotýkám se tím ideje patriotismu, vlastenectví. V budoucnosti bude však tato idea posuzována objektivněji, správněji, neboť bude zejména objektivně a správně posuzováno všechno to, co hypernacionalistického, a tudíž i škodlivého je v dnešním nac. soc. hitlerismu a fašismu, a co hyperinternacionálního je v dnešním komunismu.“* (19) Bylo krátce před volbami, které pro aktivistické německé strany dopadly katastrofálně, největší zisk dvou třetin německých hlasů získal Henlein.

V té době se snad ještě na evropském jevišti dalo při končící hospodářské krizi najít politické východisko. Ovšem, známe-li už mezinárodní situaci té doby, nevynikají v ní názory našich prezidentů, abychom si obou za to velice vážili? Neopomíjeli pro

vzdělání a toleranci československé společnosti žádnou příležitost publikovat své názory a mnohá fakta. Takže Beneš dál následoval příklad Masarykův. I jeho celoživotním plánem bylo, sepsat a dokumentovat celé období své politické činnosti, budoucím k dispozici. Škoda, že nepopsal sám poslední události a příčiny. K pochopení našich poválečných událostí a aktérů únorového puče. Byly by cennějším zdrojem, a nespočívaly by v tak různých, nezkušených výkladech současníků. Nepochybně cennější pro vzdělanost národa o kterou mu šlo, stejně jako Masarykovi! A jedinež touto cestou porozumět jejich představě sociálního vývoje světové i naší společnosti, v „*odmítání extrémních, myšlenkových epidemií, zachvacující kdekoho*“. Jednoznačné odmítání bolševismu, tedy i Marxových mylných teorií a zejména nacismu, obou především z nelidskosti! Nová republika získala pevný kredit mezinárodní ve své době, dodnes platný z pohledu historického, zásluhou obou státníků. (Poznali jsme, co v zahraničí znamená kredit hlavy státu, po sametové revoluci). Samozřejmě různé politické boje o moc pokračovaly. Také, že opozice proti Benešovi žádala, aby byl vystřídán představiteli jiných politických stran, dle výsledků voleb. Někdy se nelze divit, protože byl na domácí scéně méně znám. Ale Masaryk téměř sedmnáct let stál za Benešem a jindy stručně odmítl „přinutíte-li Beneše, aby šel, půjdu s ním!“ Na svém hodnocení Beneše, a zapomínáním, trval – **bez něj by nebylo Československa.**

Takové, co bylo v mezinárodním ekonomickém a politickém srovnání. Průkazný je důvod prezidentovy výhrady k ústavě, když na tento úřad byla stanovena nejnižší hranice 45 let. Protože Beneše považoval za svého budoucího nástupce, a tomu bylo v té době 34 r., prosadil změnu na hranici 35 let. Což opět vyvolalo mezi politiky útoky na Ed. Beneše. Který postrádal vůdcovské manýry, či výraznější charismatické předpoklady. Menší postava

(163 cm) a nikterak strhující řečník, jen gesty zdůrazňující slova. Měl vystupování zcela civilní. Často jako profesor, operující víc fakty a argumenty s hlubším výkladem smyslu věci. Nezapřel nikdy svůj vzor a podobně přispíval příkladem k orientaci občanů. Nikdy nebylo možno jeho jednání posuzovat jako zisté, nebo jako prosazování osobních zájmů od zájmů národních. Členství v zednářské loži - J. A. Komenský, jej zavázalo k mravnímu jednání. Jistěže s takovou povahou nemohl strhávat masy v době, kdy velká shromáždění ovládali řečníci silných, avšak prázdných slov a gest. Vypočítaná na šílení davů. Cožpak nebyla i zde velká podobnost a vliv jeho vzoru, TGM? Přes mnohé odlišnosti jejich životů a rozhledu. Prvních patnáct let se republika opírala o morální příklad ojedinelého člověka. Takovou pozici Edvard Beneš získával obtížněji, a vlastně mu je odpírána dodnes.

Jako vždy, veřejné mínění ovládaly často pomluvy a nepravdy. Když si stavěl v Sezimově Ústí vilu, v letech 1929-1930, tak byl obviňován, že na základě znalostí státních tajemství se obohacuje. Že si staví zámek a má mramor na vydláždění zahradních cest až z Egypta a jeden kámen na dlažbu prý stojí víc než dělnický domek! Zde mohl Beneš svými dispozicemi projektantovi vily prokázat osobní vkus stejně, jako v jeho vnitřním zařízení a zahradě. Přirozeně, že měli shodu s Hanou. A Karel Čapek nešetřil uznáním. Dokonce mu T. G. Masaryk radil, aby dům stavěl větší. Tedy žádný zámek. Také výběru citově blízkého místa, už dříve navštěvovanému okolí, manželé dávali později přednost před pobytem v Lánech. Cílevědomost a rychlá řešení byly Benešovou vlastností, když hledali vhodné místo pro dům. Prý když měli dojít s Hanou na soutok Lužnice s potokem na mírný pahorek, měl zvolat tady to bude! Z kterého měl kázat Jan Hus, ale kdo ví, zda to tehdy věděli o pozemku, který přesahoval jejich představu i finanční možnosti. Proto si získal tehdejší

nejbližší přátele za sousedy aby se podělili spolu o pozemek. Jak lze vyčíst z pramenů jednu zajímavou situaci, je důkazem o Benešově sebeironii, která vyvrací hloupé výroky, že neměl smysl pro humor. Kdy měl projektant vily, Petr Kropáček nad výkresy s Hanou projednávat všechny detaily a připomínky, nakonec jim sdělit: *“Tak jsem dnes prožil první konferenci, při které jsem nepromluvil ani slovo a se vším souhlasil.”*

Kritika útočila v té době i na jeho bratry, nebo manželku. Také byly zaznamenány pokusy o vražedné útoky, podobně jako na osoby, Kramáře, Rašína a Masaryka.

Šéf prezidentské kanceláře Přemysl Šámal to vystihl: **“Osud každého nadprůměrného člověka v československém národě je těžký, a ministr Beneš to na sobě nejlépe cítí”.**

Jako výstižná poznámka z 8. března 1931, po večeři v Lánech, kde ministr Beneš byl srdečný, vtipný a všechny bavil a s velkou vervou hrál ping-pong, že T. G. Masaryk řekl: „Tak jsem dnes uvažoval o tom, jak je možné, že z takového člověka, jako je Beneš, udělal ‚národ‘ takového bubáka!“

Roku 1927, kritika a křivé obviňování dospěly do takového stavu, že se ženě svěřil: *„Spory doma a útoky na mne, mne nechávají klidným. Nedotýká se mne ani psaní Hlaváčkovo, prohlášení Stříbrného nebo Gajdovo“* (že vybízeli k převratu). *“Ubohé ovšem je, že celá věc je podporována nepřímou dvěma – částečně i třetí, - politickými stranami, za něž jsou zodpovědní jejich vůdcové. To je mizernost, kterou neodpustím nikdy a najdu si příležitost a chvíli, kdy si to s nimi vyřídím. Budu mít trpělivost a dovedu čekat celá léta, v zájmu klidu a v zájmu státu. Ale až přijde, budu – ne nemilosrdný, ale spravedlivý. Odporovat zlému je třeba, a nutno to mít stále na paměti.”* Prozrazuje to Benešův charakter i odhodlání. Také hranice, za které politické spory zacházely. Jeho vyjádření není projevem msty, ale opovržením! Od odkládaného vstupu Dra Beneše do politické Strany národně

sociální, v září 1926 se vystupňovalo napětí, mezi poslanci Stříbrným a Trnobranským, po konfliktu s Vatikánem. kdy J. Stříbrný zastupoval ministerského předsedu, jejich vyloučením. Strana se vrátila k názvu Čsl. strana národně socialistická, a musil odmítnout svůj mandát na jejího předsedu. Vyžadující demisi z úřadu ministra zahraničí, daná prezidentem. Poučné významem, že v politice „jsou vždy za politické strany zodpovědní jejich vůdcové“! A proto i z jejich charakteru, můžeme spolehlivě studovat vliv na naše politické události. Nebo přemýšlet o naší kulturní a mravní úrovni, podle vedení stran, zdroje to národní nesvornosti, politikaření. Beneš znal bez pochyb důvody Masarykova složení mandátu poslance říšského a zemského sněmu 25. září 1893. Jak po útocích na jeho osobu odvážně prohlásil: „Já se tomuto terorismu nepočestnosti a politické krátkozrakosti nepoddám a raději složím mandát, než abych na sebe bral odpovědnost za politiku ani doma ani navenek, nemožnou. Budu pak jako neposlanec činiti svou politickou povinnost, pracovati k tomu, abychom se šťastně probrali úskalím zpátečnictví a přepjatosti. V tom smyslu pracuji od samého počátku své politické dráhy a pracovati budu, neopravdovost a malichernost mých odpůrců mýliti mne nebudou.“ Tento program svým dílem naplnil a musil mít na utváření názorů jeho pokračovatele vliv bezprostřední.

Po zdravotním pobytu v Mariánských Lázních byl Beneš dále tak vyčerpán prací, že nebyl dalek nervového zhroucení a požádal o několikaměsíční dovolenou. Byla to konec konců jeho první dovolená od konce války. Od 8. října 1926 do 12. ledna 1927. Trávil ji s Hanou na středomořském ostrůvku v jižní Francii. Kde odpočíval způsobem jemu vlastním. Prací na svých pamětech a stálých kontaktech s domovem a ministerstvem. Jistě je výmluvná informace, že po návratu už 15. ledna je doma přišli navštívit Masarykovi.